

Ex Libris Joannis Nencini
1874

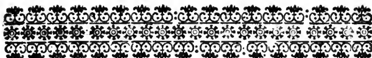
DANTIS
ALIGHERII
FLORENTINI
MONARCHIA.

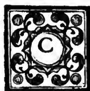

COLONIÆ ALLOBROGUM,
Apud HENR. ALBERT. GOSSE & SOC.

MDCCXL.

BENEVOLO
ATQUE ERUDITO
LECTORI.

UM Viri undequaque clarissimi Dantis Aligherii Florentini, Poetæ eximii, Philosophi acutissimi, & si vis etiam Theologi, Opera omnia in unum colligendi, typisque evulgandi Joannes Baptista Pasquali Venetus Bibliopola laudabile consilium inierit, & diligentissime ad umbilicum perduxerit, nos & hominis industriam probavimus, & honestum laborem Eruditis viris acceptissimum fore duximus. Doluimus tamen in exactissima primaque celeberrimi Auctoris Operum collectione, ejusdem *de Monarchia* libellum desiderari, quem Venetus Bibliopola probatissimis quidem de causis omisit, verum ab Eruditis, Dantisque studiosis vehementer expeti novimus. Hunc etsi non adeo expolitum, genuinum tamen summi Viri fœtum agno-

 vit

vit Leonardus Aretinus, vitæ ejuſdem ſcriptor diligentiſſimus, cui quicumque in litteris non ſit hoſpes libenter adſtipulatur; neque illi deſunt ingenii acumen atque eruditio. Scriptus ille quidem ab Auctore fuit contentionis amore, ſtudioque partium, quarum diſſidiis tempeſtate illa pœne tota conflagrabat Italia, nimis proinde modo fervet in diſputando, modo etiam æſtu quodam abreptus a veritate aberrat: at illius errores viri graviſſimi jam confutarunt. Juvat nunc in hujuſmodi ſcripto viri ingenium, ac in differendo ſtylum agnoſcere; nec ſane, nævo licet aliquo ſcatet, a cæteris celeberrimi viri Operibus debet ſejungi. Nos tuam, totiuſque Litteratorum reip. gratiam inituros putavimus, ſi hunc *de Monarchia* libellum, olim a Simone Schardio in ſuo Tractatu de Imperiali Juriſdictione Argentorati anno 1609. publicatum, iiſdem typis, chartâ eâdem, ac formâ, quibus cætera Dantis Opera Joannes Baptiſta Paſquali vulgavit, ederemus, ut iiſdem Operibus facile ſociari poſſet. Noſtrum de te benemerendi ſtudium æqui bonique conſulas, cœptiſque noſtris & impoſterum faveas.

DAN-

DANTIS ALIGHERII

FLORENTINI

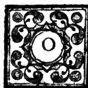
MONARCHIA,

Scripta temporibus

LUDOVICI BAVARI.

LIBER PRIMUS.

De Neceſſitate Monarchiæ.

MNIUM hominum quos ad amorem veritatis natura ſuperior impreſſit, hoc maxime intereſſe videtur, ut quemadmodum de labore antiquorum ditati ſunt, ita & ipſi pro poſteris laborent, quatenus ab eis poſteritas habeat quo ditetur. Longe namque ab

officio se esse non dubitet, qui publicis documentis imbutus, ad Rempublicam aliquid adferre non curat. non enim est signum, quod secus decursus aquarum fructificat in tempore suo: sed potius perniciosa vorago, semper ingurgitans, & nunquam ingurgitata refundans. Hæc igitur sæpe mecum recogitans, ne de infossi talenti culpa quandoque redarguar, publicæ utilitati non modo turgescere, quin imo fructificare desidero, & intentatas ab aliis ostendere veritates. Nam quem fructum ferat ille, qui theorema quoddam Euclidis iterum demonstraret? qui ab ARISTOTELE fœlicitatem ostensam, reostendere conaretur? qui senectutem à CICERONE defensam, resumeret defensandam? Nullum quippe, sed fastidium potius illa superfluitas tædiosa præstaret. Cumque inter alias veritates occultas & utiles, temporalis Monarchiæ notitia utilissima sit, & maxime latens, & propter non se habere immediate ad lucrum ab omnibus intentata: in proposito est, hanc de suis enucleare latibulis: tum ut utiliter mundo provigilem, tum & ut palmam tanti bravii primus in meam gloriam adipiscar. Arduum quoddam opus & ultra vires aggredior, non tam de propria virtute confidens, quam de lumine largitoris illius qui dat omnibus affluenter, & non improperat.

Primum igitur videndum est, quid temporalis Monarchia dicatur, typo ut dicam, & secundum intentionem. Est ergo temporalis Monarchia, quam dicunt Imperium unius Principatus,

patus, & super omnes in tempore, vel in iis & super iis quæ temporaliter mensurantur. Maxime autem de hac, tria dubitata quæruntur. Primo namque dubitatur & quæritur, an ad bene esse mundi necessaria sit. Secundo, an Romanus populus de jure Monarchæ officium sibi asciverit. Et tertio, an authoritas Monarchæ dependeat a Deo immediate, vel ab alio Dei ministro seu vicario. Verum quia omnis veritas quæ non est principium, ex veritate alicujus principii fit manifesta: necesse est, in qualibet quæstione habere notitiam de principio, in quod analytice recurratur, pro certitudine omnium propositionum quæ inferius assumuntur. Et quia præsens tractatus est inquisitio quædam ante omnia de principio, scrutandum esse videtur, in cujus virtute inferiora consistant. Est ergo sciendum, quod quædam sunt quæ nostræ potestati minime subjacentia, speculari tantummodo possumus, operari autem non: velut Mathemathica, Physica, & Divina. Quædam vero sunt, quæ nostræ potestati subjacentia, non solum speculari, sed & operari possumus: & in iis non operatio propter speculationem, sed hæc propter illam assumitur: quoniam in tali operatione est finis. Cum ergo materia præsens politica sit, imo fons atque principium rectarum politiarum: & omne politicum nostræ potestati subjaceat: manifestum est, quod materia præsens non ad speculationem per prius, sed ad operationem ordinatur. Rursus cum in operabilibus principium

& causa omnium sit ultimus finis, movet enim primo agentem: consequens est, ut omnis ratio eorum quæ sunt ad finem, ab ipso fine sumatur. nam alia erit ratio incidendi lignum propter domum construendam, & alia propter navim. Illud igitur, si quid est quod est finis utilis civilitatis humani generis, erit hic principium, per quod omnia quæ inferius probanda sunt, erunt manifesta sufficienter. Esse autem finem hujus civilitatis & illius, & non esse unum omnium finem, arbitrari stultum est.

Nunc autem videndum est, quid sit finis totius humanæ civilitatis: quo viso plusquam dimidium laboris erit transactum, juxta Philosophum ad Nicomachum. Et ad evidentiam ejus quod quæritur, advertendum, quod quemadmodum est finis aliquis ad quem natura producit pollicem, & alius ab hoc ad quem manum totam, & rursus alius ab utroque ad quem brachium, aliusque ab omnibus ad quem totum hominem: sic alius est finis ad quem singularem hominem, alius ad quem ordinat domesticam communitatem, alius ad quem viciniam, & alius ad quem civitatem, & alius ad quem regnum: & denique optimus, ad quem utiliter genus humanum, Deus æternus arte sua, quæ natura est in esse producit. Et hic quæritur, tanquam principium inquisitionis directivum. Propter quod sciendum primo, quod Deus & natura nil otiosum facit: sed quicquid prodit in esse, est ad aliquam operationem. Minime enim essentia ulla creata ulti-

mus

mus finis est in intentione creantis, in quantum creans, sed propria essentiæ operatio. Verum est, quod non operatio propria propter essentiam, sed hæc propter illam habet ut sit. Est ergo aliqua propria operatio humanæ universitatis, ad quam ipsa universitas hominum in tanta multitudine ordinatur. Ad quam quidem operationem nec homo unus, nec domus una, nec vicinia, nec una civitas, nec regnum particulare pertingere potest. Quæ autem sit illa, manifestum fiet, si ultimum de potentia totius humanitatis appareat. Dico ergo, quod nulla vis a pluribus specie diversis participata, ultimum est de potentia alicujus illorum. Quia cum illud quod est ultimum tale, sit constitutivum speciei: sequeretur, quod una essentia pluribus speciebus esset specificata, quod est impossibile. Non est ergo vis ultima in homine, ipsum esse simpliciter sumptum: quia & sic sumptum ab elementis participatur. nec esse complexionatum, quia hoc reperitur in animalibus: nec esse animatum, quia sic & plantis: nec esse apprehensivum, quia sic & a brutis participatur: sed esse apprehensivum per intellectum possibilem, quod quidem esse nulli ab homine alii competit vel supra vel infra. Nam etsi aliæ sunt essentiæ intellectum participantes, non tamen intellectus earum est possibilis ut hominis: quia essentiæ tales species quædam sunt intellectuales, & non aliud: & earum esse nil aliud est, quam intelligere quid est quod sunt quod sine in-

interpolatione aliter sempiternæ non essent. Patet igitur, quod ultimum de potentia ipsius humanitatis, est potentia sive virtus intellectiva. Et quia potentia ista per unum hominem, seu per aliquam particularium communitatum superius distinctarum, tota simul in actum reduci non potest, necesse est multitudinem esse in humano genere, per quam quidem tota potentia hæc actuetur: Sicut necesse est multitudinem rerum generabilium, ut potentia tota materiæ primæ semper sub actu sit. aliter esset dare potentiam separatam: quod est impossibile. Et huic sententiæ concordat Averrois, in Commento super iis quæ de Anima: potentia etiam intellectiva, de qua loquor, non solum est ad formas universales, aut species, sed & per quandam extensionem ad particulares. Unde solet dici, quod intellectus speculativus extensione fit practicus: cujus finis est, agere atque facere. quod dico propter agibilia, quæ politica prudentia regulantur: & propter factibilia, quæ regulantur arte, quæ omnia speculationi ancillantur tanquam optimo ad quod humanum genus prima bonitas in esse produxit. Ex quo jam innotescit illud politice, intellectu scilicet vigentes aliis naturaliter principari.

Satis igitur declaratum est, quod proprium opus humani generis totaliter accepti, est actuare semper totam potentiam intellectus possibilis per prius ad speculandum, & secundario propter hoc ad operandum per suam extensionem.

ſionem. Et quia, quemadmodum eſt in parte, ſic eſt in toto: & in homine particulari contingit, quod ſedendo & quieſcendo prudentia & ſapientia ipſe perficitur: patet, quod genus humanum in quiete ſive tranquillitate pacis ad proprium ſuum opus, quod fere divinum eſt (juxta illud, Minuiſti eum paulo minus ab angelis) liberrime atque facillime ſe habet. Unde manifeſtum eſt, quod pax univerſalis eſt optimum eorum quæ ad noſtram beatitudinem ordinantur. Hinc eſt, quod paſtoribus de ſurſum ſonuit, non divitiæ, non voluptates, non honores, nec longitudo vitæ, non ſanitas, non robur, non pulchritudo: ſed pax. inquit enim cœleſtis militia: Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax, hominibus bonæ voluntatis. Hinc & Pax vobis, ſalus hominum ſalutabat. Decebat enim ſummum Salvatorem, ſummam ſalutationem exprimere. Quem quidem morem ſervare voluerunt diſcipuli ejus, & Paulus in ſalutationibus ſuis, ut omnibus manifeſtum eſſe poteſt. Ex iis ergo quæ declarata ſunt, patet, per quod melius, imo per quod optime genus humanum pertingit ad opus proprium. Et per conſequens viſum eſt propinquiſſimum medium, per quod itur in illud, ad quod velut in ultimum finem omnia opera noſtra ordinantur: quia eſt pax univerſalis, quæ pro principio rationum ſubſequentium ſupponatur, quod erat neceſſarium, ut dictum fuit, vel ut ſignum præfixum, in quod quicquid probandum eſt reſolvatur, tanquam in manifeſtiſſimam veritatem.

Resumens igitur quod a principio dicebatur, tria maxime dubitantur, & dubitata quæruntur circa Monarchiam temporalem, quæ communiori vocabulo nuncupatur Imperium: & de iis, ut prædictum est, propositum est sub assignato principio inquisitionem facere secundum jam tactum ordinem. Itaque prima quæstio sit, Utrum ad bene esse mundi, Monarchia temporalis necessaria sit. Hoc equidem, nulla vi rationis vel authoritatis obstante, potissimis & patentissimis argumentis ostendi potest: quorum primum ab authoritate Philosophi assumatur de suis Politicis. asserit enim ibi venerabilis ejus authoritas, quod quando aliqua plura ordinantur ad unum, oportet unum eorum regulare seu regere, alia vero regulari seu regi. Quod quidem non solum gloriosum authoris nomen facit esse credendum, sed ratio ductiva. Si enim consideremus unum hominem, hoc in eo contingere videbimus: quia cum omnes vires ejus ordinantur ad fœlicitatem, vis ipsa intellectualis est regulatrix & rectrix omnium aliarum, aliter ad fœlicitatem pervenire non potest. Si consideremus unam domum, cujus finis est, domesticos ad bene vivendum præparare, unum oportet esse qui regulet & regat, quem dicunt patremfamilias, aut ejus locum tenentem, juxta dicentem Philosophum: Omnis domus regitur a senissimo. Et hujus, ut ait Homerus, est regulare omnes, & leges imponere aliis. Propter quod proverbialiter dicitur illa maledictio, Parem habeas in domo. Si consideremus vicum

vicum unum, cujus finis est commoda tam personarum quam rerum auxiliatio, unum oportet esse aliorum regulatorem, vel datum ab alio, vel ex ipsis præeminentem, consentientibus aliis, aliter ad illam mutuam sufficientiam non solum non pertingitur, sed aliquando pluribus præeminere volentibus, vicinia tota destruitur. Si vero unam civitatem, cujus finis est bene sufficienterque vivere, unum oportet esse regnum. Et hoc non solum in recta politia, sed & in obliqua. quod si aliter fiat, non solum finis vitæ civilis amittitur, sed & civitas definit esse quod erat. Si denique unum regnum particulare, cujus finis est is qui civitatis, cum majori fiducia suæ tranquillitatis: oportet esse Regem unum, qui regat atque gubernet. aliter non modo existentes in regno finem non assequuntur, sed & regnum in interitum labitur. juxta illud infallibilis veritatis: Omne regnum in seipsum divisum desolabitur. Si ergo sic se habet in singulis quæ ad unum aliquod ordinantur, verum est quod assumitur supra. Nunc constat, quod totum humanum genus ordinatur ad unum, ut jam præostensum fuit. Ergo unum oportet esse regulans, sive regens: & hoc Monarcha sive Imperator dici debet. Et sic patet, quod ad bene esse mundi, necesse est Monarchiam esse, sive Imperium.

Et sicut se habet pars ad totum, sic ordo partialis ad totalem. Pars ad totum se habet, sicut ad finem & optimum. Ergo & ordo in parte, ad ordinem in toto, sicut ad finem & opti-

optimum. Ex quo habetur, quod bonitas ordinis partialis non excedit bonitatem totalis ordinis: sed magis e converso. Cum ergo duplex ordo reperiatur in rebus, ordo scilicet partium inter se, & ordo partium ad aliquod unum quod non est pars: sic ordo partium exercitus inter se, & ordo earum ad ducem. Ordo partium ad unum est melior, tanquam finis alterius, est enim aliter propter hunc, non e converso. Unde si forma hujus ordinis reperitur in partibus humanæ multitudinis, multo magis dicitur reperiri in ipsa multitudine sive totalitate, per vim syllogismi præmissi: cum sit ordo melior, sive forma ordinis. Sed reperitur in omnibus partibus humanæ multitudinis: ut per ea quæ dicta sunt in Capitulo præcedenti, satis est manifestum. ergo & in ipsa totalitate reperiri debent. Et sic omnes partes prænotatæ infra regna, & ipsa regna ordinari debent ad unum principem, sive principatum: hoc est, ad Monarcham, sive Monarchiam. Amplius, humana universitas est quoddam totum ad quasdam partes; & est quædam pars ad quoddam totum. est enim quoddam totum ad regna particularia, & ad gentes, ut superiora ostendunt. & est quædam pars ad totum universum: & hoc est de se manifestum. Sicut ergo inferiora humanæ universitatis bene respondent ad ipsam, sic ipsa bene dicitur respondere ad suum totum. Partes ejus bene respondent ad ipsam per unum principium tantum, ut ex superioribus colligi potest de facili.

cili. ergo & ipſa ad ipſum principium & univerſum, ſive ad ejus principem qui Deus eſt, & Monarcha, ſimpliciter bene reſpondet per unum principium tantum, ſcilicet unicum principem. Ex quo ſequitur, Monarchiam neceſſariam, mundo ut bene ſit.

Et omne illud bene ſe habet, & optime, quod ſe habet ſecundum intentionem primi agentis, qui Deus eſt. Et hoc eſt per ſe notum, niſi apud negantes divinam bonitatem attingere ſummum perfectionis. De intentione Dei eſt ut omne creatum divinam ſimilitudinem repræſentet, in quantum propria natura recipere poteſt. Propter quod dictum eſt, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Quod licet ad imaginem de rebus inferioribus ab homine dici non poſſit, ad ſimilitudinem tamen de qualibet dici poteſt: cum totum univerſum nihil aliud ſit, quam veſtigium quoddam divinæ bonitatis. Ergo humanum genus bene ſe habet, & optime, quando ſecundum quod poteſt Deo aſſimilatur. Sed genus humanum maxime Deo aſſimilatur, quando maxime eſt unum. Vera enim ratio unius in ſolo illo eſt, propter quod ſcriptum eſt: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus unus eſt. Sed tunc genus humanum maxime eſt unum, quando totum unitur in uno: quod eſſe non poteſt, niſi quando uni principi totaliter ſubjacens, ut de ſe patet. Ergo humanum genus uni principi maxime Deo aſſimilatur: & per conſequens, maxime eſt ſecundum divinam

inten-

intentionem, quod est bene & optime se habere: ut in principio hujus Capituli probatum est.

Item bene se habet, & optime, omnis filius, cum vestigia perfecti patris, in quantum propria natura permittit, imitatur. Humanum genus filius est cœli, quod est perfectissimum in omni opere suo. Generat enim homo hominem, & sol: juxta secundum de Naturali auditu. Ergo optime se habet humanum genus, cum vestigia cœli, quantum propria natura permittit, imitatur. Et cum cœlum totum unico motu, scilicet primi mobilis, & unico motore qui Deus est, reguletur in omnibus suis partibus, motibus & motoribus, ut philosophando evidentissime humana ratio deprehendit: si vere syllogizatum est, humanum genus tunc optime se habet, quando ab unico principe tanquam ab unico motore, & unica lege, tanquam ab unico motu, in suis motoribus & motibus reguletur. Propter quod necessarium apparet ad bene esse Mundi Monarchiam esse, sive unicum principatum, qui Imperium appellatur. Hanc rationem suspirabat Boetius dicens:

O felix hominum genus,
Si vestros animos amor,
Quo cœlum regitur regat.

Et ubicunque potest esse litigium, ibi debet esse judicium: aliter esset imperfectum, sine proprio perfecto: quod est impossibile, cum Deus & Na-

& Natura in necessariis non deficiat. Inter omnes duos principes, quorum alter alteri minime subjectus est, potest esse litigium, vel culpa ipsorum, vel subditorum: quod de se patet. Ergo inter tales oportet esse judicium: & cum alter de altero cognoscere non possit, ex quo alter alteri non subditur (nam par in parem non habet imperium) oportet esse tertium jurisdictionis amplioris, qui ambitu sui juris ambobus principetur. Et hic erit Monarcha, aut non. Si sic, habetur propositum: si non, iterum habebit sibi coæqualem extra ambitum suæ jurisdictionis. Tunc iterum necessarius erit tertius alius. & sic aut erit processus in infinitum, quod esse non potest: aut oportebit devenire ad judicem primum & summum: de cujus judicio cuncta litigia dirimantur, sive mediate, sive immediate. & hic erit Monarcha, sive Imperator. Est igitur Monarchia necessaria mundo. Et hanc rationem videbat Philosophus, cum dicebat, Entia nolunt male disponi. malum autem, pluralitas principatuum: unus ergo princeps.

Præterea, Mundus optime dispositus est, cum justitia in eo potissima est. unde Virgilius commendare volens illud seculum, quod suo tempore surgere videbatur, in suis Bucolicis cantabat,

Jam redit & virgo, redeunt Saturnia regna.

Virgo namque vocabatur Justitia, quam & Astræam vocabant. Saturnia regna dicebantur opti-

optima tempora, quæ & Aurea nuncupabant. Justitia potissima est solum sub Monarcha. Ergo ad optimam mundi dispositionem requiritur, esse Monarchiam, sive Imperium. Ad evidentiam subassumptæ propositionis, sciendum, quod Justitia de se & in propria natura considerata, est quædam rectitudo sive regula, obliquum hinc inde abjiciens: & sic non recipit majus & minus, quemadmodum albedo in suo abstracto considerata: Sunt enim hujusmodi formæ quædam compositioni contingentes & consistentes simplici & invariabili essentia, ut magister sex principiorum recte ait. Recipiunt tamen magis & minus hujus qualitatis ex parte subjectorum, quibus concernuntur, secundum quod magis & minus in subjectis de contrariis admiscetur. Ubi ergo minimum de contrario justitiæ admiscetur, & quantum ad habitum, & quantum ad operationem, ibi justitia potissima est. Et vere tunc potest dici de illa, ut Philosophus inquit, neque Hesperus neque Lucifer sic admirabilis est. est enim tunc Phœbæ similis, fratrem diametraliter intuenti, de purpureo matutinæ serenitatis. Quantum ergo ad habitum, justitia contrarietatem habet quandoque in velle. nam ubi voluntas ab omni cupiditate sincera non est, etsi adsit justitia, non tamen omnino inest in fulgore suæ puritatis: habet enim subjectum, licet minime, aliqualiter tamen sibi resistens. Propter quod bene repelluntur, qui judicem passionare conantur. Quantum vero ad operationem, Justitia contra-

trarietatem habet in posse. nam cum justitia sit virtus ad alterum, sive potentia tribuendi cuique quod suum est, quomodo quis operabitur secundum illam? Ex quo patet quod quanto justus potentior, tanto in operatione sua justitia erit amplior. Ex hac itaque declaratione sic arguatur: Justitia potissima est in mundo, quando volentissimo & potentissimo subjecto inest: Hujusmodi solus Monarcha est: Ergo soli Monarchæ insistens justitia, in mundo potissima est. Iste prosyllogismus currit per secundam figuram, cum negatione intrinseca: & est similis huic, Omne b est a, Solum c est a, Ergo solum c est b. Quod est: Omne b est a, Nullum præter c est a, Ergo nullum præter c est b, &c. Prima propositio declaratione præcedente apparet. Alia sic ostenditur, & primum quantum ad velle, deinde quantum ad posse. Ad evidentiam primi notandum, quod justitiæ maxime contrariatur cupiditas, ut innuit Aristot. in quinto ad Nicomachum. Remota cupiditate, omnino nihil justitiæ restat adversum. unde sententia Philosophi est, ut quæ lege determinari possunt, nullo modo judici relinquantur. Et hoc metu cupiditatis fieri oportet, de facili mentes hominum detorquentis. Ubi ergo non est quod possit optari, impossibile est ibi cupiditatem esse. destructis enim objectis, passiones esse non possunt. Sed Monarcha non habet quod possit optare: sua namque jurisdictio terminatur Oceano solum, quod non contingit Principibus aliis, quorum principa-

cipatus ad alios terminantur : ut puta Regis Castellæ, ad illum qui Regis Aragonum. Ex quo sequitur, quod Monarcha sincerissimum inter mortales justitiæ possit esse subjectum. Præterea, quemadmodum cupiditas habitualem justitiam quodammodo, quantumcunque pauca, obnubilat: sic charitas, seu recta dilectio, illam acuit atque dilucidat. Cum ergo maxime recta dilectio inesse potest, potissimum locum in illo potest habere justitia: Hujusmodi est Monarcha: Ergo eo existente ; justitia potissima est, vel esse potest. Quod autem recta dilectio faciat quod dictum est, hinc haberi potest. Cupiditas namque, parseitate hominum spreta, quærit alia: charitas vero, spretis aliis omnibus, quærit Deum & hominem, & per consequens bonum hominis. Cumque inter alia bona hominis potissimum sit, in pace vivere (ut supra dicebatur) & hoc operetur maxime atque potissime justitia: charitas maxime justitiam vigorabit, & potior potius. Et quod Monarchæ maxime hominum recta dilectio inesse debeat, patet sic: Omne diligibile tanto magis diligitur, quanto propinquius est diligenti: Sed homines propinquius Monarchæ sunt, quam aliis principibus: Ergo ab eo maxime diliguntur, vel diligi debent. Prima manifesta est, si natura passivorum & activorum consideretur. Secunda per hoc apparet, quia principibus aliis homines non appropinquant nisi in parte, Monarchæ vero secundum totum. & rursus, principibus aliis appropinquant per Monar-

Monarcham, & non e converso. & sic per prius & immediate Monarchæ inest cura de omnibus, aliis autem principibus per Monarcham, eo quod cura ipsorum a cura illa suprema descendit. Præterea, quanto causa est utilior, tanto magis habet rationem causæ: quia inferior non est causa nisi per superiorem, ut patet ex iis quæ de causis. Et quanto causa magis est causa, tanto magis effectum diligit, cum dilectio talis assequatur causam per se. Cum ergo Monarcha sit utilissima causa inter mortales, ut homines bene vivant, quia Principes alii per illum, ut dictum est: & consequens est, quod bonum hominum ab eo maxime diligatur. Quod autem Monarcha potissime se habeat ad operationem justitiæ, quis dubitat? nisi qui vocem hanc non intelligit, cum si Monarcha est, hostes habere non possit. Satis igitur declarata est subassumpta principalis, quia conclusio certa est: scilicet quod ad optimam mundi dispositionem necesse est Monarchiam esse.

Et humanum genus, potissimum liberum, optime se habet. Hoc erit manifestum, si principium pateat libertatis. Propter quod sciendum, quod principium primum nostræ libertatatis, est libertas arbitrii, quam multi habent in ore, in intellectu vero pauci. veniunt namque usque ad hoc, ut dicant liberum arbitrium esse, liberum de voluntate judicium. & verum dicunt, sed importatum per verba longe est ab eis. quemadmodum tota die Logici nostri faciunt de quibusdam propositionibus, quæ ad exem-

plum logicalibus interferuntur: puta de hac, Triangulus habet tres duobus rectis æquales. Et ideo dico, quod judicium medium est apprehensionis & appetitus. Nam primo res apprehenditur, deinde apprehensa bona aut mala judicatur: & ultimo judicans prosequitur, aut fugit. Si ergo judicium moveat omnino appetitum, & nullo modo præveniatur ab eo, liberum est. Si vero ab appetitu, quocunque modo præveniente, judicium moveatur, liberum esse non potest: quia non a se, sed ab alio captivum trahitur. Et hinc est, quod bruta judicium liberum habere non possunt, quia eorum judicia semper appetitu præveniuntur. Et hinc etiam patere potest, quod substantiæ intellectuales, quarum sunt immutabiles voluntates, nec non animæ separatæ bene hinc abeuntes, libertatem arbitrii ob immutabilitatem voluntatis non amittunt, sed perfectissime atque potissime hoc retinent. Hoc viso, iterum manifestum esse potest, quod hæc libertas, sive principium hoc totius nostræ libertatis, est maximum donum humanæ naturæ a Deo collatum: quia per ipsum hic fœlicitamur, ut homines: per ipsum alibi fœlicitamur, ut dii. Quod si ita erit, quis erit qui humanum genus optime se habere non dicat, cum potissime hoc principio possit uti? Sed existens sub Monarcha, est potissime liberum. Propter quod sciendum, quod illud est liberum, quod suimet, & non alterius gratia est: ut Philosopho placet, in iis quæ de simpliciter ente. Nam id

quod

quod eſt alterius gratia, neceſſitatur ab illo cujus gratia, eſt, ſicut via neceſſitatur a termino. Genus humanum ſolum imperante Monarcha, ſui, & non alterius gratia eſt. Tunc enim ſolum Politiæ diriguntur oblique, democratiæ ſcilicet, oligarchiæ atque tyrannides, quæ in ſervitutem cogunt genus humanum, ut patet diſcurrenti per omnes. & politizant Reges, Ariſtocratici, quos Optimates vocant, & populi libertatis zelatores. Quia cum Monarcha maxime diligat homines, ut jam tactum eſt, vult omnes homines bonos fieri: quod eſſe non poteſt apud oblique politizantes. unde Philoſophus in ſuis Politicis ait, quod in politia obliqua bonus homo eſt malus civis: in recta vero, bonus homo & civis bonus convertuntur. Et hujuſmodi politiæ rectæ libertatem intendunt, ſcilicet ut homines propter ſe ſint. Non enim cives propter conſules, nec gens propter Regem: ſed e converſo Conſules propter cives, Rex propter gentem. Quia quemadmodum non politia ad leges, quinimo leges ad politiam ponuntur: ſic ſecundum legem viventes, non ad legiſlatorem ordinantur, ſed magis ille ad hos: ut & Philoſopho placet, in iis quæ de præſenti materia nobis ab eo relicta ſunt. Hinc etiam patet, quod quamvis Conſul ſive Rex reſpectu viæ ſint domini aliorum, reſpectu autem termini aliorum miniſtri ſunt: & maxime Monarcha, qui miniſter omnium procul dubio habendus eſt. Hinc jam innoteſcere poteſt, quod Monarcha neceſſitatur in fine ſibi

præfixo, in legibus ponendis. Ergo genus humanum sub Monarcha existens, optime se habet. Ex quo sequitur, quod ad bene esse mundi, Monarchiam necesse est esse.

Adhuc, ille qui potest esse optime dispositus ad regendum, optime alios disponere potest. Nam in omni actione principaliter intenditur ab agente, sive necessitate naturæ, sive voluntarie agat, propriam similitudinem explicare. unde fit, quod omne agens in quantum hujusmodi, delectatur. Quia cum omne quod est appetat suum esse, ac in agendo agentis esse quodammodo amplietur, sequitur de necessitate delectatio: quia delectatio rei desideratæ semper adnexa est. Nihil agitur agit, nisi tale existens, quale patiens fieri debet. Propter quod Philosophus, in iis quæ de simpliciter ente: Omne, inquit, quod reducitur de potentia in actum, reducitur per tale existens actu. quod si aliter aliquid agere conetur, frustra conatur. Et hic potest destrui error illorum, qui bona loquendo, & mala operando, credunt alios vita & moribus informare: non advertentes, quod plus persuaserunt manus Jacob, quam verba: licet illæ falsum, illa verum persuaderent. Unde Philosophus ad Nicomachum: De iis enim, inquit, quæ in passionibus & actionibus, sermones minus sunt credibiles operibus. Hinc etiam dicebatur de cœlo peccatori David, Quare tu enarras justitias meas? quasi diceret: Frustra loqueris, cum tu sis alius ab eo quod loqueris. Ex quibus colligitur, quod optime dispositum esse

esse oportet, optime alios disponere volentem. Sed Monarcha solus est ille, qui potest optime esse dispositus ad regendum. Quod sic declaratur. Unaquæque res eo facilius & perfectius ad habitum & operationem disponitur, quo minus in ea est de contrarietate ad talem dispositionem. unde facilius & perfectius veniunt ad habitum philosophicæ veritatis, qui nihil unquam audiverunt, quam qui audiverunt per tempora, & falsis opinionibus imbuti sunt. Propter quod bene Galenus inquit, tales duplici tempore indigere ad scientiam acquirendam. Cum ergo Monarcha nullam cupiditatis occasionem habere possit, vel saltem minimam inter mortales, ut superius est ostensum, quod cæteris Principibus non contigit: & cupiditas ipsa sola sit corruptiva judicii, & justitiæ præpeditiva: consequens est, quod ipse vel omnino, vel maxime bene dispositus ad regendum esse potest. Quia inter cæteros judicium & justitiam potissime habere potest. Quæ duo principalissime legislatori & legis executori conveniunt, testante Rege illo sanctissimo, cum convenientia Regi & filio regis postulabat a Deo: Deus, inquit, judicium tuum Regi da, & filio Regis justitiam. Bene igitur dictum est, cum dicitur, in subassumpta, quod Monarcha solus est ille, qui potest esse optime dispositus ad regendum. Ergo Monarcha solus optime alios disponere potest. Ex quo sequitur, quod ad optimam mundi dispositionem Monarchia sit necessaria.

Et quod potest fieri per unum, melius est

fieri per unum quam per plura. Quod fic dedeclaratur: Sit unum, per quod aliquod fieri poteft, a. Et fint plura, per quæ fimiliter illud fieri poteft, a & b. Si ergo illud idem quod fit per a & b, poteft fieri per a tantum, fruftra ibi affumitur b. quia ex ipfius affumptione nihil fequitur, cum prius illud idem fiebat per a folum. Et cum omnis talis affumptio fit ociofa five fuperflua: & omne fuperfluum Deo & Naturæ difpliceat: & omne quod Deo & Naturæ difplicet fit malum ut manifeftum eft de fe: fequitur, non folum melius effe fieri per unum, fi fieri poteft, quam fieri per plura. Sed fieri per unum eft bonum: per plura fimpliciter malum. Prima res dicitur effe melior, per effe propinquior optimæ, & finis habet rationem operati: fed fieri per unum eft propinquius fini. ergo eft melius. Et quod fit propinquius, patet fic. Sit finis, c fieri per unum a, per plura a & b. Manifeftum eft, quod longior eft via ab a per b in c, quam ab a tantum in c. Sed humanum genus poteft regi per unum fupremum principem, qui eft Monarcha: propter quod advertendum fane, quod cum dicitur, Humanum genus poteft regi per unum fupremum principem, non fic intelligendum eft, ut minima judicia cujufcunque municipii ab illo uno immediate prodire poffint: cum & leges municipales quandoque deficiant, & opus habeant directione, ut patet per Philofophum in quinto ad Nicomachum, ἐπιείχειαν commendantem. Habent namque nationes, regna, & civi-

civitates, inter se proprietates, quas legibus differentibus regulari oportet. Est enim lex, regula directiva vitæ. Aliter quippe regulari oportet Scythas, qui extra septimum clima viventes, & magnam dierum & noctium inæqualitatem patientes, intolerabili quasi algore frigoris premuntur. Et aliter Garamantes qui sub æquinoctiali habitantes, & coæquatam semper lucem diurnam noctis tenebris habentes, ob æstus aeris nimietatem vestimentis operiri non possunt. Sed sic intelligendum est, ut humanum genus secundum sua communia quæ omnibus competunt, ab eo regatur, & communi regula gubernetur ad pacem. Quam quidem regulam sive legem, particulares principes ab eo recipere debent: tanquam intellectus practicus ad conclusionem operativam recipit majorem propositionem ab intellectu speculativo: & sub illa particularem, quæ proprie sua est, assumit, & particulariter ad operationem concludit. Et hoc non solum possibile est uni, sed necesse est ab uno procedere, ut omnis confusio de principiis utilibus auferatur. Hoc & factum fuisse per ipsum, ipse Moyses in lege conscribit: qui assumptis primatibus de tribubus filiorum Israel eis inferiora judicia relinquebat, superiora & communiora sibi soli reservans: quibus communioribus utebantur primates per tribus suas, secundum quod uni tribui competebat. Ergo melius est humanum genus per unum regi, quam per plura: & sic per Monarcham, qui unicus est princeps. Et sic melius acceptabiliusque est

Deo, cum Deus semper velit quod melius est. Et cum duorum tantum inter se idem sit melius, & optimum: consequens est, non solum Deo esse acceptabilius hoc inter hoc unum & hoc plura, sed acceptabilissimum. Unde sequitur, humanum genus optime se habere cum ab uno regitur. Et sic ad bene esse mundi, necesse est Monarchiam esse.

Item dico, quod ens & unum & bonum, gradatim se habent secundum quintum modum dicendi prius. Ens enim natura producit unum, unum vero bonum. Maxime enim ens, maxime est unum: & maxime unum, maxime bonum. Et quanto aliquid a maximo ente elongatur, tanto & ab esse unum, & per consequens ab esse bonum. Propter quod in omni genere rerum illud est optimum, quod est maxime unum, ut Philosopho placet in iis quæ de simpliciter ente. Unde fit, quod unum esse, videtur esse radix ejus quod est esse bonum: & multa esse, ejus quod est esse malum. Quia Pythagoras in correlationibus suis ex parte boni ponebat unum, ex parte vero mali plura: ut patet in primo eorum, quæ de simpliciter ente. Hinc videri potest quod peccare nihil est aliud quam progredi ab uno spreto ad multa, quod quidem Psalmista bene videbat, dicens: A fructu frumenti, vini, & olei multiplicati sunt. Constat igitur, quod omne quod est bonum, per hoc est bonum, quod in uno consistit. Et cum concordia, in quantum hujusmodi, sit quoddam bonum: manifestum est eam consistere

tere in aliquo uno, tanquam in propria radice: quæ quidem radix apparebit, si natura vel ratio concordiæ sumatur. Est enim concordia, uniformis motus plurium voluntatum. in qua quidem ratione apparet, unitatem voluntatum quæ per uniformem motum datur intelligi, concordiæ radicem esse, vel ipsam concordiam. Nam sicut plures glebas diceremus concordes, propter condescendere omnes ad medium: & plures flammas propter coascendere omnes ad circumferentiam, si voluntarie hoc facerent: ita homines plures concordes dicimus, propter simul moveri secundum velle ad unum, quod est formaliter in voluntatibus: sicut qualitas una formaliter in glebis, scilicet gravitas: & una in flammis, scilicet levitas. Nam virtus volitiva, potentia quædam est: sed species boni apprehensi, forma est ejus. Quæ quidem forma quemadmodum & aliæ unà in se multiplicatur, secundum multiplicationem materiæ recipientis, ut anima & numerus, & aliæ formæ compositioni contingentes. Iis præmissis, propter declarationem assumendæ propositionis ad propositum, sic arguatur: Omnis concordia dependet ab unitate, quæ est in voluntatibus. Genus humanum optime se habens est quædam concordia: nam sicut unus homo optime se habens, & quantum ad animam, & quantum ad corpus, est concordia quædam: & similiter domus, civitas, & regnum: sic totum genus humanum. Ergo genus humanum optime se habens, ab unitate quæ

est

est in voluntatibus dependet. Sed hoc esse non potest, nisi sit voluntas una, domina & regulatrix omnium aliarum in unum: cum mortalium voluntates propter blandas adolescentiæ delectationes indigeant directivo, ut in ultimis docet Philosophus ad Nicomachum. Nec una ista potest esse, nisi sit Princeps unus omnium, cujus voluntas domina & regulatrix aliarum omnium esse possit. Quod si omnes consequentiæ superiores veræ sunt, quod sunt: necesse est, ad optime se habere humanum genus, Monarcham esse in mundo: & per consequens, Monarchiam ad bene esse mundi.

Rationibus omnibus supra positis, experientia memorabilis attestatur. status videlicet illius mortalium, quem Dei filius in salutem hominis hominem assumpturus vel expectavit, vel cum voluit ipse dispofuit. Nam si a lapsu primorum parentum, quod diverticulum fuit totius nostræ deviationis, dispositiones hominum & tempora recolamus: non inveniemus, nisi sub divo Augusto monarcha existente, Monarchia perfecta, mundum undique fuisse quietum. Et quod tunc humanum genus fuerit fœlix in pacis universalis tranquillitate, hoc historiographi omnes, hoc poetæ illustres, hoc & scriba mansuetudinis Christi testari dignatus est. Et denique Paulus, plenitudinem temporis statum illum appellavit fœlicissimum. Vere tempus & temporalia quæque plena fuerunt, quia nullum nostræ fœlicitatis mysterium ministro vacavit. Qualiter autem se habuerit orbis, ex quo tunica

ca ista inconsutilis, cupiditatis ungue scissuram primitus passa est, & legere possumus, & utinam non videre. O genus humanum, quantis procellis atque jacturis, quantisque naufragiis agitari te necesse est, dum bellua multorum capitum factum, in diversa conaris, intellectu ægrotas utroque, similiter & affectu. Rationibus irrefragabilibus intellectum superiorem non curas: nec experientiæ vultu inferiorem. sed nec affectum dulcedine divinæ suasionis, cum per tubam sancti Spiritus tibi effletur: Ecce quam bonum, & quam jucundum, habitare fratres in unum.

LIBER SECUNDUS.

Quomodo Romanus populus de jure sibi asciverit officium Monarchiæ, sive Imperii.

QUare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum: adversus Dominum, & adversus Christum ejus? Disrumpamus vincula eorum, & projiciamus a nobis jugum ipsorum. Sicut ad faciem causæ non pertingentes, novum effectum communiter admiramur: sic, cum causam cognoscimus, eos qui sunt in admiratione restantes, quadam derisione despicimus. Admirabar siquidem aliquando, Romanum populum in orbe terrarum sine ulla resi-

resistentia fuisse præfectum: cum tantum superficialiter intuens illum, nullo jure, sed armorum tantummodo violentia obtinuisse arbitrabar. Sed postquam medullitus oculos mentis infixi, & per efficacissima signa divinam providentiam hoc effecisse cognovi: admiratione cedente, derisiva quædam supervenit despectio. Cum gentes noverim contra Romani populi præeminentiam fremuisse: cum videam populos vana meditantes, ut ipse solebam: cum insuper doleam reges & principes in hoc unico concordantes, ut adversentur Domino suo, & uncto suo Romano Principi. Propter quod derisive, non sine dolore quodam cum illo clamare possum, pro populo glorioso, pro Cæsare, qui pro principe cœli clamabat: Quare fremuerunt gentes & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum, adversus Dominum, & adversus Christum ejus. Verum quia naturalis amor diuturnam esse derisionem non patitur, sed ut sol æstivus, qui disjectis nebulis matutinis, oriens luculenter irradiat, derisione omissa, lucem correctionis effundere mavult, ad disrumpendum vincula ignorantiæ Regum atque Principum talium: ad ostendendum genus humanum liberum a jugo ipsorum: cum Propheta sanctissimo meme subsequentem hortabor, subsequentia subassumens: Disrumpamus videlicet vincula eorum, & projiciamus a nobis jugum ipsorum. Hæc equidem duo fient sufficienter, si secundam partem præsentis propositi prosequu-

ſequutus fuero, & inſtantis quæſtionis veritatem oſtendero. Nam per hoc quod Romanum imperium de jure fuiſſe monſtrabitur, non ſolum ab oculis Principum, qui gubernacula publica ſibi uſurpant, hoc ipſum de Romano populo mendaciter exiſtimantes, ignorantiæ nebula eluetur: ſed mortales omnes eſſe ſe liberos a jugo ſic uſurpantium recognoſcent. Veritas autem quæſtionis patere poteſt non ſolum lumine rationis humanæ, ſed & radio divinæ authoritatis. Quæ duo cum ſimul ad unum concurrunt, cœlum & terram ſimul aſſentire neceſſe eſt. Igitur fiduciæ prænotatæ innixus, & teſtimonio rationis & authoritatis fretus, ad ſecundam quæſtionem dirimendam ingredior.

Poſtquam ſufficienter, ſecundum quod materia patitur, de veritate primæ dubitationis inquiſitum eſt: inſtat nunc de veritate ſecundæ inquirere: hoc eſt, utrum Romanus populus de jure ſibi aſciverit Imperii dignitatem. Cujus quidem quæſtionis principium eſt, videre quæ ſit illa veritas, in quam rationes inquiſitionis præſentis, velut in principium proprium reducantur. Sciendum eſt igitur, quod quemadmodum ars in triplici gradu invenitur, in mente ſcilicet artificis, in organo, & in materia formata per artem: ſic & naturam in triplici gradu poſſumus intueri. Eſt enim natura in mente primi motoris, qui Deus eſt: deinde in cœlo, tanquam in organo: quo mediante ſimilitudo bonitatis æternæ in fluitantem materiam explicatur. Et quemadmodum perfecto exiſtent

stente artifice, atque optime organo se habente, si contingat peccatum in forma artis, materiæ tantum imputandum est: sic, cum Deus ultimum perfectionis attingat, & instrumentum ejus (quod cœlum est) nullum debitæ perfectionis patiatur defectum, ut ex iis patet quæ de cœlo philosophamur: restat, quod quicquid in rebus inferioribus est peccatum, ex parte materiæ subjacentis peccatum sit, & præter intentionem Dei & cœli: & quod quicquid est in rebus inferioribus bonum, cum ab ipsa materia esse non possit, sola potentia existente per prius ab artifice Deo sit, & secundario a cœlo, quod organum est artis divinæ quam Naturam communiter appellant. Ex iis jam liquet, quod jus cum sit bonum, proprius in mente Dei est: & cum omne quod in mente Dei est, sit Deus (juxta illud: Quod factum est, in ipso vita erat) & Deus maxime seipsum velit: sequitur, quod jus a Deo, prout in eo est, sit volitum. Et cum voluntas & volitum in Deo sit idem, sequitur ulterius, quod divina voluntas sit ipsum jus. Et iterum ex hoc sequitur, quod jus in rebus nihil est aliud quam similitudo divinæ voluntatis. Unde fit, quod quicquid divinæ voluntati non consonat, ipsum jus esse non possit: & quicquid divinæ voluntati est consonum, jus ipsum sit. Quapropter quærere utrum de jure factum sit aliquid, licet alia verba sint, nihil tamen aliud quæritur, quam, utrum factum sit secundum quod Deus vult. Hoc ergo supponatur, quod illud quod Deus in hominum societate vult, illud pro vero atque

que ſincero jure habendum ſit. Præterea meminiſſe oportet, quod ut Philoſophus docet in primis ad Nicomachum, non ſimiliter in omni materia certitudo quærenda eſt, ſed ſecundum quod natura rei ſubjectæ recipit. Propter quod ſufficienter argumenta ſub invento principio procedent, ſi ex manifeſtis ſignis atque ſapientum auctoritatibus jus illius populi glorioſi quæratur. Voluntas quidem Dei per ſe inviſibilis eſt: & inviſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Nam occulto exiſtente ſigillo, cera impreſſa de illo quamvis occulto tradit notitiam manifeſtam. Nec mirum, ſi divina voluntas per ſigna quærenda eſt, cum & humana extra volentem non aliter quam per ſigna cernatur.

Dico igitur, ad quæſtionem, quod Romanus populus de jure, non uſurpando Monarchæ officium, quod Imperium dicitur, ſibi ſuper omnes mortales aſcivit. Quod quidem primo ſic probatur. Nobiliſſimo populo convenit, omnibus aliis præferri. Romanus populus fuit nobiliſſimus. ergo convenit ei, aliis omnibus præferri. Aſſumpta ratione probatur. Nam cum honor ſit præmium virtutis, & omnis prælatio ſit honor, omnis prælatio virtutis eſt præmium. Sed conſtat, quod merito virtutis nobilitantur homines: virtutis videlicet propriæ vel majorum. Eſt enim nobilitas, virtus, & divitiæ antiquæ, juxta Philoſophum in Politicis. Et juxta Juvenalem:

—— *Nobilitas ſola eſt atque unica virtus.*

Quæ

Quæ duæ ſententiæ ad duas nobilitates dantur: ad propriam ſcilicet, & majorum. Ergo nobilibus, ratione cauſæ præmium prælationis conveniens eſt. Et cum præmia meritis ſint menſuranda, juxta illud Evangelicum, Eadem menſura qua menſi fueritis, remetietur vobis: maxime nobili, maxime præeſſe convenit. Subaſſumptam vero, veterum teſtimonia ſuadent. Nam divinus poeta noſter Virgilius, per totam Æneidem, glorioſum regem Æneam, patrem Romani populi fuiſſe teſtatur, in memoriam ſempiternam. quod Titus Livius, geſtorum Romanorum ſcriba egregius, in prima parte ſui voluminis, quæ a capta Troja ſumit exordium, conteſtatur. Qui quidem mitiſſimus atque piiſſimus pater, quantæ nobilitatis fuerit, non ſolum ſua conſiderata virtute, ſed & progenitorum ſuorum, atque uxorum, quorum utrorumque nobilitas hæreditario jure in ipſum confluxit, explicare nequirem: ſed ſumma ſequar veſtigia rerum. Quantum ergo ad propriam ejus nobilitatem, audiendus eſt Poeta noſter, introducens in primo Ilioneum orantem ſic:

Rex erat Æneas nobis, quo juſtior alter
Nec pietate fuit, nec bello major & armis.

Audiendus eſt idem in ſexto, qui cum de Miſeno mortuo loqueretur, qui fuerat Hectoris miniſter in bello: & poſt mortem Hectoris, Æneæ miniſtrum ſe dederat, dicit ipſum Miſenum non inferiora ſequutum: comparationem faciens de Ænea ad Hectorem, quem præ omni-

omnibus Homerus glorificat, ut refert Philosophus in iis quæ de moribus fugiendis, ad Nicomachum. Quantum vero ad hæreditariam, quælibet pars tripartiti orbis tam avis quam conjugibus illum nobilitasse invenitur. nam Asia propinquioribus avis, ut Assaraco, & aliis qui in Phrygia regnaverunt, Asiæ regione. Unde Poeta noster in tertio.

Postquam res Asiæ, Priamique evertere gentem
Immeritam visum superis.

Europa vero antiquissimo, scilicet Dardano: Africa quoque avia vetustissima, Electra scilicet, nata magni nominis regis Atlantis. ut de ambobus testimonium reddit Poeta noster in octavo, ubi Æneas ad Evandrum sic ait:

Dardanus Iliacæ primus pater urbis, & author:
Electra, ut Graii perhibent, Atlantide cretus &c.

Quod autem Dardanus ab Europa originem duxerit, noster vates in tertio cantat, dicens:

Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ,
OEnotrii coluere viri: nunc fama, minores.
Italiam dixisse ducis de nomine gentem.
Hæ nobis propriæ sedes, hinc Dardanus ortus.

Quod vero Atlas de Africa fuerit, mons in illa suo nomine dictus est testis, quem esse in

Africa dicit Orosius, in sua mundi descriptione, sic: Ultimus autem finis ejus est mons Atlas, & Insulæ quas fortunatas vocant. Ejus, id est Africæ: quia de ipsa loquebatur. Similiter & conjugio nobilitatum fuisse reperio. Prima namque conjunx Creusa, Priami regis filia, de Asia fuit: ut superius haberi potest per ea quæ dicta sunt. Et quod fuerit conjunx, testimonium perhibet noster Poeta in tertio, ubi Andromache de Ascanio filio Æneam genitorem interrogat sic:

Quid puer Ascanius, superatne, & vescitur aura?
Quem tibi jam Troja peperit fumante Creusa?

Secunda, Dido fuit, regina & mater Carthaginensium in Africa. Et quod fuerit conjunx, idem noster vaticinatur in quarto. inquit enim de Didone:

Nec jam furtivum Dido meditatur amorem,
Conjugium vocat, hoc prætexit nomine culpam.

Tertia, Lavinia fuit, Albanorum Romanorumque mater, regis Latini filia pariter & hæres: si verum est testimonium nostri Poetæ in ultimo, ubi Turnum victum introducit, orantem suppliciter ad Æneam sic:

— Vicisti: & victum tendere palmas
Ausonii videre: tua est Lavinia conjunx.

Quæ ultima uxor de Italia fuit, Europæ regione nobilissima. Iis itaque ad evidentiam subassumptæ prænotatis, cui non satis persuasum est, Romani populi patrem, & per consequens

ipsum

ipſum populum, nobiliſſimum fuiſſe ſub cœlo? Aut quem in illo duplici concurſu ſanguinis a qualibet mundi parte in unum virum, prædeſtinatio divina latebit?

Illud quoque, quod ad ſui perfectionem, miraculorum ſuffragio juvatur, eſt à Deo volitum: & per conſequens, de jure fit. & quod iſta ſit vera, patet. Quia ſicut dicit Thòmas in tertio ſuo Contra gentiles: Miraculum eſt, quod præter ordinem in rebus communiter inſtitutum divinitus fit. Unde ipſe probat, ſoli Deo competere, miracula operari, quod auctoritate Moyſi roboratur, ubi cum ventum eſt ad cyniphes, magi Pharaonis naturalibus principiis artificioſe utentes, & ibi deficientes, dixerunt: Digitus Dei eſt hic. Si ergo miraculum eſt immediata operatio primi, abſque cooperatione ſecundorum agentium ut ipſe Thomas in prædllegato libro probat ſufficienter, cum in favorem alicujus portenditur: nefas eſt dicere, illud cui ſic favetur, non eſſe à Deo, tanquam beneplacitum ſibi proviſum, quare ſuum contradictorium concedere viſum eſt. Romanum imperium ad ſui perfectionem, miraculorum ſuffragio eſt adjutum: ergo a Deo volitum: & per conſequens, de jure fit & eſt. Quod autem pro Romano Imperio perficiendo miracula Deus portenderit, illuſtrium authorum teſtimoniis comprobatur. Nam ſub Numa Pompilio, ſecundo Romanorum rege ritu gentilium ſacrificante, ancile de cœlo in urbem a Deo electam delapſum fuiſſe, Liv. in

prima parte teſtatur. cujus miraculi Lucanus in nono Pharſaliæ meminit; incredibilem vim auſtri, quam Libya patitur, ibi deſcribens. ait enim ſic:

— Sic illa profecto
Sacrifico cecidere Numæ, quæ lecta juventus
Patricia cervice movet, ſpoliaverat auſter,
Aut boreas populos ancilia noſtra ferentes.

Cumque Galli, reliqua urbe jam capta, noctis tenebris confiſi, Capitolium furtim ſubirent, quod ſolum reſtabat ad ultimum interitum Romani nominis: anſerem, ibi non ante viſum, cecinisse, Gallos adeſſe, atque cuſtodes ad defenſandum Capitolium excitaſſe Livius & multi ſcriptores illuſtres concorditer conteſtantur. cujus rei memor fuit Poeta noſter, cum clypeum Æneæ deſcriberet in octavo. canit enim ſic:

In ſummo cuſtos Tarpejæ Manlius arcis
Stabat pro templo, & Capitolia celſa tenebat,
Romuleoque recens horrebat regia culmo.
Atque hic auratis volitans argenteus anſer
Porticibus, Gallos in limine adeſſe canebat.

At cum Romana nobilitas premente Annibale ſic caderet, ut ad finalem Romanæ rei deletionem non reſtaret niſi Pœnorum inſultus, ad urbem ſubita & intolerabili grandine proturbante, victores victoriam ſequi non potuiſſe, Livius in bello Punico inter alia geſta conſcribit. Nonne tranſitus Clœliæ mirabilis fuit? cum mulier & captiva in obſidione Porſennæ, abrup-
tis

tis vinculis, miro Dei adjuta auxilio, transnatavit Tiberim: ficut omnes fere fcribæ Romanæ rei ad gloriam ipfius commemorant. Sic illum prorfus operari decebat, qui cuncta fub ordinis pulchritudine ab æterno providit, ut qui vifibilis erat miracula pro invifibilibus oftenfurus, idem invifibilis pro vifibilibus illa oftenderet.

Quicunque præterea bonum Reipublicæ intendit, finem juris intendit. quodque ita fequatur, fic oftenditur. Jus eft realis & perfonalis hominis ad hominem proportio: quæ fervata hominum fervat focietatem, & corrupta corrumpit. Nam illa Digeftorum defcriptio, non dicit quod quid eft juris: fed defcribit illud per notitiam utendi illo. Si ergo definitio ifta bene quid eft & quare comprehendit & cujuflibet focietatis finis eft commune fociorum bonum: neceffe eft, finem cujufque juris bonum commune effe: & impoffibile eft jus effe, bonum commune non intendens. Propter quod bene Tullius in prima Rhetorica: Semper, inquit, ad utilitatem Reipublicæ leges interpretandæ funt. Quod fi ad utilitatem eorum qui fub lege, leges directæ non funt: leges nomine folo funt, re autem leges effe non poffunt. Leges enim oportet homines devincire ad invicem propter communem utilitatem. Propter quod bene Seneca de lege, cum in lib. de quatuor virtutibus, legem vinculum dicit humanæ focietatis. Patet igitur, quod quicunque bonum Reipublicæ intendit, finem juris intendit. Si ergo Romani

bonum Reipublicæ intenderunt : verum erit dicere, finem juris intendisse. Quod autem Romanus populus bonum præfatum intenderit, subjiciendo sibi orbem terrarum, gesta sua declarant : in quibus omni cupiditate remota, quæ Reipublicæ semper aversa est : & universali pace cum libertate dilecta, populus ille sanctus, pius & gloriosus, propria commoda neglexisse videtur, ut publica pro salute humani generis procuraret. Unde recte illud scriptum est ; Romanum Imperium de fonte nascitur pietatis. Sed quia de intentione omnium ex electione agentium, nihil manifestum est extra intendentem : nisi per signa exteriora : & sermones inquirendi sunt secundum subjectam materiam, ut jam dictum est : satis in hoc loco habebimus, si de intentione populi Romani signa indubitabilja tam in collegiis quam in singularibus personis ostendantur. De collegiis quidem, quibus homines ad rempublicam quodam religati esse jure debent, sufficit illa sola Ciceronis auctoritas in secundo de officiis : Quamdiu, inquit, Imperium reipublicæ beneficiis tenebatur, non injuriis, bella aut pro sociis aut de Imperio gerebantur : exitus erant bellorum aut mites, aut necessarii : Regum, populorum, & nationum portus erat & refugium. Senatus autem nostri, & magistratus, Imperatoresque in ea re maxime laudem capere studuerunt, si provincias, si socios, æquitate & fide defendissent, Itaque illud patrocinium orbis terrarum potius quam Imperium poterat nominari. Hæc Cicero. De personis

ſonis autem ſingularibus compendioſe progrediar. Nunquid non bonum commune intendiſſe dicendi ſunt, qui ſudore, qui paupertate, qui exilio, qui filiorum orbatione, qui amiſſione membrorum, qui denique animarum oblatione bonum publicum augere conati ſunt? Nonne Cincinnatus ille ſanctum nobis reliquit exemplum, libere deponendi dignitatem in termino, cùm aſſumptus ab aratro Dictator factus eſt? ut Livius refert. Et poſt victoriam, poſt triumphum, ſceptro Imperatorio reſtituto Conſulibus ſubadactus poſt boves ad ſtivam reverſus eſt. Quippe in ejus laudem Cicero contra Epicurum, in iis quæ de fine bonorum, diſceptans, hujus beneficii memor fuit. Itaque, inquit, & majores noſtri ab aratro duxerunt Cincinnatum illum, ut Dictator eſſet. Nonne Fabricius alterum nobis dedit exemplum avaritiæ reſiſtendi, cum pauper exiſtens, pro fide qua Reipublicæ tenebatur, auri grande pondus oblatum deriſit, ac deriſum verba ſibi convenientia fundens deſpexit & refutavit? Hujus memoriam confirmavit Poeta noſter in ſexto, cum caneret:

— Parvoque potentem
Fabricium.

Nunquid non præferendi leges propriis commodis, memorabile nobis exemplar Camillus fuit: qui, ſecundum Livium, damnatus exilio, poſtquam patriam liberavit obſeſſam, ſpolia etiam Romana Romæ reſtituit, univerſo popu-

lo reclamante, ab urbe ſancta diſceſſit: nec ante reverſus eſt, quam ſibi repatriandi licentia de auctoritate ſenatus allata eſt? & hunc magnanimum Poeta commendat in ſexto, cum dicit:

— Referentem ſigna Camillum.

Nonne filios, an non omnes alios poſtponendos patriæ libertati, Brutus ille primus edocuit? quem Livius dicit, Conſulem exiſtentem proprios filios cum hoſtibus conſpirantes morti dediſſe. Cujus gloria renovatur in ſexto Poetæ noſtri, de ipſo canentis:

— Natoſque pater nova bella moventes
Ad pœnam pulchra pro libertate necavit.

Quid non audendum pro patria, nobis Mutius perſuaſit: cum incautum Porſenam invaſit: ac deinde manum ſuam, qua aberraſſet, non alio vultu quam ſi hoſtem cruciari videret, cremari aſpiciebat? Quod & Livius admiratur teſtificando. Accedunt illæ ſacratiſſimæ victimæ Deciorum, qui pro ſalute publica devotas animas poſuerunt: ut Livius, non quantum eſt dignum, ſed quantum potuit, glorificando narrat. Accedit & illud inenarrabile ſacrificium ſeveriſſimi libertatis tutoris Marci Catonis. quorum alter pro ſalute patriæ mortis tenebras non horruit: alter, ut mundo libertatis amores accenderet, quanti libertas eſſet oſtendit, dum e vita liber decedere maluit, quam ſine libertate remanere in illa. Horum omnium nomen

men egregium voce Tullii recalescit, in iis quæ de fine bonorum. inquit enim Tullius hoc de Deciis: Publius Decius, princeps in ea familia Consul, cum se devoveret, ex equo admisso in mediam aciem Latinorum irruebat: num aliquid de voluptatibus suis cogitabat, ubi eam caperet, aut quando? cum sciret confestim esse moriendum, eamque mortem ardentiore studio peteret, quam Epicurus voluptatem petendam putavit. Quod quidem ejus factum nisi esset jure laudatum, non fuisset imitatus quarto consulatu suo filius: neque porro ex eo natus, cum Pyrrho bellum gerens Consul, eo cecidisset in prælio, seque & continenti genere tertiam victimam reipublicæ tribuisset. In iis vero quæ de Officiis, de Catone dicebat: Non enim alia in causa M. Cato fuit, alia cæteri, qui se in Africa Cæsari tradiderunt. atque cæteris forsan vitio datum esset, si se interemissent: propterea quod levior eorum vita, & mores fuerunt faciliores. Catoni vero dum incredibilem natura tribuisset gravitatem, eamque perpetua constantia roborasset, semperque in proposito susceptoque consilio permansisset, moriendum ei potius, quam tyranni vultus aspiciendus fuit.

Declaranda igitur duo sunt: quorum unum est, quod quicunque bonum reipublicæ intendit, finem juris intendit: aliud est, quod Romanus populus subjiciendo sibi orbem, bonum publicum intendit. Nunc arguatur ad propositum sic. Quicunque finem juris intendit, cum jure

jure graditur: Romanus populus subjiciendo sibi orbem, finem juris intendit, ut manifeste per superiora in isto Capitulo est probatum: Ergo Romanus populus subjiciendo sibi orbem, cum jure hoc fecit: & per consequens, de jure sibi adscivit Imperii dignitatem. Quæ conclusio ex omnibus manifestis illata est. Manifestum est autem, quod dicitur: quod quicunque finem juris intendit, cum jure graditur. Ad cujus evidentiam advertendum, quod quælibet res est propter aliquem finem, aliter esset ociosa: quod esse non potest, ut superius dicebatur. Et quemadmodum omnis res est ad proprium finem, sic omnis finis propriam habet rem cujus est finis. Unde impossibile est, aliqua duo per se loquendo, in quantum duo, finem eundem intendere: sequeretur enim idem inconveniens, quod alterum scilicet esset frustra. Cum ergo juris finis quidem sit, ut jam declaratum est: necesse est, fine illo posito, jus poni, cum sit proprius & per se juris effectus. Et cum in omni consequentia impossibile sit habere antecedens absque consequente, ut hominem sine animali, sicut patet construendo & destruendo: Sic impossibile est, juris finem quærere sine jure, cum quælibet res ad proprium finem se habeat velut consequens ad antecedens. Nam impossibile est, bonam valetudinem membrorum attingere sine sanitate. Propter quod evidentissime patet, quod finem juris intendentem, oportet cum jure intendere. nec valet instantia quæ de verbis Philosophi

eubu-

eubuliam pertractantis elici solet. dicit enim, sed & hoc falso syllogismo: Sortiri, quod quidem oportet sortiri, sortiri oportet: per quod autem, non: sed falsum medium terminum esse. Nam si ex syllogismis verum quodammodo concluditur, hoc est per accidens, in quantum illud verum importatur per voces illationis. per se enim verum nunquam sequitur ex falsis, signa tamen veri bene sequuntur ex signis quæ sunt signa falsi. Sic & in operabilibus; nam licet fur de furto subveniat pauperi, non tamen eleemosyna dicendum est: sed est actio quædam, quæ si de propria substantia fieret, eleemosynæ formam haberet. Similiter est de fine juris: quia si aliud, ut finis ipsius juris, absque jure obtineretur, ita esset juris finis, hoc est bonum commune: sicut exhibitio facta de male acquisito, est eleemosyna. & sic, cum in propositione dicatur de fine juris existente, non tamen apparente, instantia nulla est. Patet igitur, quod quærebatur.

Et illud quod natura ordinavit, de jure servatur. natura enim in providendo non deficit ab hominis providentia: quia si deficeret, effectus superaret caussam in bonitate: quod est impossibile. Sed nos videmus, quod in collegiis instituendis, non solum ordo collegarum ad invicem consideratur ab instituente, sed & facultas ad officia exercenda: quod est considerare terminum juris in collegio, vel in ordine. non enim jus extenditur ultra

posse.

posse. Ergo ab hac providentia natura non deficit in suis ordinatis. Propter quod patet, quod natura ordinat res cum respectu suarum facultatum: qui respectus est fundamentum juris in rebus & natura positum. Ex quo sequitur, quod ordo naturalis in rebus absque jure servari non possit, cum inseparabiliter juris fundamentum ordini sit annexum. Necesse est igitur, quod quicquid natura ordinavit, de jure servari debeat. Romanus populus ad imperandum ordinatus fuit a natura: quod sic declaratur. Sicut ille deficeret ab artis perfectione, qui finalem formam tantum intenderet, media vero per quæ ad formam pertingeret, non curaret: sic natura, si solam formam universalem divinæ similitudinis in universo intenderet, media autem negligeret. Sed natura in nulla perfectione deficit, cum sit opus divinæ intelligentiæ: ergo media omnia intendit, per quæ ad ultimum suæ intentionis devenitur. Cum ergo finis humani generis sit, aliquod medium necessarium ad finem naturæ universalem; necesse est, naturam ipsum intendere. Propter quod bene Philosophus, naturam semper agere propter finem, in secundo de naturali auditu probat. Et quia ad hunc finem natura pertingere non potest per unum hominem, cum multæ sint operationes necessariæ ad ipsum, quæ multitudinem requirunt in operantibus: necesse est naturam producere hominum multitudinem, ad operationes ordinatorum, ad quod multum conferunt, præter

ter superiorem influentiam, locorum inferiorum & virtutes & proprietates. Propter quod videmus, quod quidam non solum singulares homines, quin etiam populi, apti nati sunt ad principari, quidam ad subjici atque ministrare: ut Philosophus astruit in iis quæ de Politiis, & talibus, ut ipse dicit, non solum regi est expediens, sed & justum, etiamsi ad hoc cogantur. Quæ si ita se habent, non dubium est quin natura locum & gentem disposuerit in mundo, ad universaliter principandum: aliter sibi defecisset, quod est impossibile. Quis autem fuerit locus, & quæ gens, per dicta superius & inferius satis est manifestum quod fuerit Roma, & cives ejus, sive populus. Quod & poeta noster valde subtiliter in sexto tetigit, introducens Anchisen præmonentem Æneam, Romanorum patrem, sic:

Excudent alii spirantia mollius æra,
Credo equidem, vivos ducent de marmore vultus,
Orabunt causas melius, cœlique meatus
Describent radio, & surgentia sidera dicent:
Tu regere imperio populos Romane momento,
Hæ tibi erunt artes, pacique imponere morem,
Parcere subjectis, & debellare superbos.

Dispositionem vero loci subtiliter tangit in quarto, cum introducit Jovem ad Mercurium de Ænea loquentem isto modo:

Non illum nobis genitrix pulcherrima talem
Promisit, Grajumque ideo bis vendicat armis:
Sed fore qui gravidam imperiis, belloque frementem
Italiam regeret.

Prop-

Propterea satis persuasum est, quod populus Romanus natura ordinatus fuit ad imperandum. Ergo Romanus populus subjiciendo sibi orbem, de jure ad imperium venit.

Ad bene quoque venandum veritatem quæsiti, scire oportet, quod divinum judicium in rebus quandoque hominibus est manifestum, quandoque occultum : Et manifestum potest esse dupliciter : ratione scilicet, & fide. Nam quædam judicia Dei sunt, ad quæ humana ratio propriis pedibus pertingere potest. Sicut ad hoc, quod homo salute patriæ seipsum exponat. Nam si pars debet se exponere pro salute totius, cum homo sit pars quædam civitatis, ut ait Philosophus in suis Politiis : homo pro patria debet exponere seipsum, tanquam minus bonum pro meliori. Unde Philosophus ad Nicomachum, Amabile quidem esse, & uni soli melius, sed divinius genti & civitati. Et hoc judicium Dei est cognoscibile : aliter humana ratio in sua rectitudine non sequeretur naturæ intentionem, quod est impossibile. Quædam autem sunt Dei judicia, ad quæ humana ratio, etsi ex propriis pertingere nequit, elevatur tamen ad illa cum adjutorio fidei eorum quæ in sacris literis nobis dicta sunt. Sicut ad hoc, quod nemo, quantumcunque moralibus & intellectualibus virtutibus, & secundum habitum & secundum operationem perfectus, absque fide salvari potest : dato, quod nunquam aliquid de Christo audiverit. nam hoc ratio humana per se justum intueri non potest, fide tamen adjuta potest. Scriptum

tum eſt enim ad Hebræos : Impoſſibile eſt ſine fide placere Deo. Et in Levitico : Homo quilibet de domo Iſrael, qui occiderit bovem, aut ovem, aut capram, in caſtris vel extra caſtra, & non obtulerit ad oſtium tabernaculi oblationem Domino, ſanguinis reus erit. Oſtium tabernaculi Chriſtum figurat, qui eſt oſtium conclavis æterni, ut ex Evangelio elici poteſt : occiſio animalium, operationes humanas. Occultum vero eſt judicium Dei ab humana ratione, quæ nec lege naturæ, nec lege ſcripta ad eum pertingit : ſed de gratia ſpeciali quandoque pertingit, quod fit pluribus modis, quandoque ſimplici revelatione : quandoque revelatione, diſceptatione quadam mediante. Simplici revelatione dupliciter : aut ſponte Dei, aut oratione impetrante. Sponte Dei dupliciter : aut expreſſe, aut per ſignum. Expreſſe, ſicut revelatum fuit judicium Samueli contra Saulem. Per ſignum, ſicut Pharaoni revelatum fuit per ſignum, quod Deus indicaverat de liberatione filiorum Iſrael. Oratione impetrante, quod ſciebant, qui dicebant : Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc ſolum habemus reſidui, ut ad te oculos dirigamus. Diſceptatione vero mediante dupliciter : aut ſorte, aut certamine. Certare enim, ab eo quod eſt certum facere, dictum eſt. Sorte ſiquidem quandoque Dei judicium revelatur hominibus : ut patet in ſubſtitutione Matthiæ in Actibus Apoſtolorum. Certamine vero dupliciter Dei judicium aperitur : vel ex colliſione virium, ſicut fit per duellum pugilum, qui duelliones etiam vocantur :

vel

vel ex contentione plurium ad aliquod fignum prævalere conantium, ficut fit per pugnam athletarum currentium ad bravium. Primus iftorum modorum apud gentiles figuratus fuit in illo duello Herculis & Antei, cujus Lucanus meminit in quarto Pharfaliæ, & Ovidius in nono de rerum tranfmutatione. Secundus figuratur apud eofdem in Atalanta & Hippomene, in decimo ejufdem. Similiter & latere non debet, quoniam in his duobus decertandi generibus ita fe habet res, ut in altero fine injuria decertantes impedire, fe poffint, puta duelliones: in altero autem non. non enim athletæ impedimento in alterutrum uti debent, quamvis Poeta nofter aliter fentire videatur in quinto, cum fecit remunerari Euryalum. Propter quod melius Tullius in tertio de Officiis hoc prohibuit, fententiam Chryfippi fequens. ait enim fic: Scite Chryfippus, ut multa: Qui ftudium (inquit) currit, eniti & contendere debet, quam maxime poffit, ut vincat: fupplantare autem eum qui cum certet, nullo modo debet. Iis itaque in Capitulo hoc diftinctis, duas rationes efficaces ad propofitum accipere poffumus: fcilicet a difceptatione athletarum unam, & a difceptatione pugilum alteram, quas quidem profequar in fequentibus & immediatis Capitulis.

Ille igitur populus, qui cunctis athletizantibus pro imperio mundi prævaluit, de divino judicio prævaluit. Nam cum diremptio univerfalis litigii magis Deo fit curæ, quam diremptio particularis: & in particularibus litigiis quibuf-

busdam per athletas divinum judicium postulatur, juxta jam tritum proverbium: Cui Deus concedit, benedicat & Petrus: nullum dubium est, quin prævalentia in athletis pro Imperio mundi certantibus, Dei judicium sit sequuta. Romanus populus, cunctis athletizantibus pro Imperio mundi, prævaluit. Quod erit manifestum, si considerantur athletæ. Si consideretur & bravium sive meta, bravium sive meta fuit, omnibus præesse mortalibus: hoc enim imperium dicimus. Sed hoc nulli contigit nisi Romano populo. Hic non modo primus, quin & solus, qui attigit metam certaminis, ut statim patebit. Primus namque inter mortales, qui ad hoc bravium anhelavit, Ninus fuit, Assyriorum rex: qui quamvis cum consorte thori Semiramide, per nonaginta annos, & plures (ut Orosius refert) Imperium mundi armis tentaverit, & totam Asiam sibi subegerit: non tamen occidentales mundi partes eis unquam subjectæ fuerunt. Horum amborum Ovidius memoriam fecit in quarto, ubi dicit in Pyramo:

Coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.

& infra:

Conveniant ad busta Nini, lateantque sub umbra.

Secundus, Vesoges rex Ægypti, ad hoc bravium spiravit. Et quamvis Meridiem atque Septentrionem in Asia exagitaverit, ut Orosius memorat, nunquam tamen dimidiam partem or-

bis obtinuit: quinimo a Scythis ab incepto suo temerario est aversus. Deinde Cyrus Persarum rex tentavit hoc, qui Babylone destructa, imperioque Babylonis ad Persas translato, nec quidem adhuc partes Occidentales expertus, sub Tomiride regina Scytharum vitam simul cum intentione deposuit. Post hos vero Xerxes Darii filius, & rex in Persis, cum tanta gentium multitudine mundum invasit, cum tanta potentia, ut transitum maris, Asiam ab Europa dirimentis, inter Seston & Abydum, ponte superaverit. Cujus operis admirabilis Lucanus in secundo Pharsaliæ meminit. Canit enim sic:

Tales fama canit tumidum super æquora Xerxem
Construxisse vias.

& tandem miserabiliter ab incœpto repulsus, ad bravium pervenire non potuit. Præter istos, & post Alexander rex Macedo maxime omnium ad palmam Monarchiæ propinquans, dum per Legatos ad deditionem Romanos præmonet, apud Ægyptum ante Romanorum rationem, ut Livius narrat, in medio quasi cursu collapsus est. De cujus etiam sepultura ibidem existente, Lucanus in octavo, invehens in Ptolemæum regem Ægypti, testimonium reddit dicens:

Ultima Lagææ stirpis perituraque proles
Degener, incestæ sceptris cessure sororis,
Cum tibi sacrato Macedo servetur in antro.

O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei, quis hic te non obstupescere poterit? Nam conantem Alexan-

xandrum præpedire in curſu coathletam Romanum, tu, ne ſua temeritas prodiret ulterius, de certamine rapuiſti. Sed quod Roma palmam tanti bravii ſit adepta, multis approbatur teſtimoniis, ait enim Poeta noſter in primo:

Certe hinc Romanos olim volventibus annis,
Hinc fore ductores, revocato a ſanguine Teucri,
Qui mare, qui terras omni ditione tenerent.

& Lucanus in primo;

Dividitur ferro regnum, populique potentis,
Qui mare, qui terras, qui totum poſſidet orbem,
Non cepit fortuna duos.

& Boetius in ſecundo, cum de Romanorum principe loqueretur, ſic inquit;

Hic tamen ſceptro populos regebat,
Quos videt condens radios ſub undas
Phœbus extremo veniens ab ortu,
Quos premunt ſeptem gelidi triones,
Quos notus ſicco violentus æſtu
Torret ardentes recoquens arenas.

Hoc etiam teſtimonium perhibet ſcriba Chriſti Lucas, qui omnia vera dicit etiam illa parte ſui eloquii: Exivit edictum a Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur univerſus orbis. In quibus verbis univerſalem mundi juriſdictionem tunc Romanorum fuiſſe, aperte intelligere poſſumus. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, quod Romanus populus cunctis athletizantibus pro Imperio mundi prævaluit. Ergo de divino judicio prævaluit;

valuit: & per consequens, de divino judicio obtinuit, quod est de jure obtinuisse.

Et quod per duellum acquiritur, de jure acquiritur. Nam ubicunque humanum judicium deficit, vel ignorantiæ tenebris involutum, vel propter præsidium judicis non habere, ne justitia derelicta remaneat, recurrendum est ad illum, qui tantum eam dilexit, ut quod ipsa exigebat, de proprio sanguine moriendo supplevit. Unde Psalmus: Justus Dominus justitias dilexit. Hoc autem fit, cum de libero assensu partium, non odio, sed amore justitiæ, per virium tam animi quam corporis mutuam collisionem divinum judicium postulatur. Quam quidem collisionem quia primitus unius ad unum fuit ipsa inventa, duellum appellamus. Sed semper cavendum est, ut quemadmodum in rebus bellicis, prius omnia tentanda sunt per disceptationem quandam, & ultimum per prælium dimicandum est: ut Tullius & Vegetius concorditer præcipiunt, hic in re militari, ille vero in officiis. Et quemadmodum in cura medicinali ante ferrum & ignem omnia experienda sunt, & ad hæc ultimo recurrendum: sic omnibus viis prius investigatis pro judicio de lite habendo, ad hoc remedium ultimum quadam justitiæ necessitate coacti recurramus. Duo igitur formalia duelli apparent; unum, hoc quod nunc dictum est: aliud, quod superius tangebatur: scilicet, ut non odio, non amore, sed solo justitiæ zelo, de communi assensu agonistæ seu duelliones

liones palæstram ingrediantur. Et propter hoc bene Tullius, cum de hac materia tangeret, inquiebat enim: Sed bella, quibus Imperii corona proposita est, minus acerbe gerenda sunt. Quod si formalia duelli servata sunt, (aliter enim duellum non esset) justitiæ necessitate de communi assensu congregati propter zelum justitiæ, nonne in nomine Dei congregati sunt? Et si sic, nonne Deus in medio illorum est? cum ipse in Evangelio nobis hoc promittat? Et si Deus adest, nonne nefas est, habendo justitiam succumbere posse? quam ipse in tantum diligit, quantum superius prænotatur. Et si justitia in bello succumbere nequit, nonne de jure acquiritur, quod per duellum acquiritur? Hanc veritatem etiam gentiles ante tubam Evangelicam agnoscebant, cum judicium ad fortunam duelli quærebant. Unde bene Pyrrhus ille tam moribus Æacidarum, quam sanguine generosus, cum Legati Romanorum pro redimendis captivis ad illum missi fuerunt, respondit:

Nec mi aurum posco, nec mi pretium dederitis;
Non cauponantes bellum, sed belligerantes:
Ferro, non auro, vitam cernamus utrique,
Vosne velit, an me, regnare Hera: quidve ferat sors,
Virtute experiamur. Et hoc simul accipe dictum:
Quorum virtuti belli fortuna pepercit,
Horundem me libertati parcere certum est,
Dono ducite, doque volentibus cum magnis diis.

Hæc Pyrrhus. Heram vocabat fortunam; quam caussam melius & rectius nos divinam providentiam appellamus. Unde caveant pupiles, ne pretio constituant sibi caussam: quia non tunc duellum, sed forum sanguinis & justitiæ dicendum esset: nec tunc arbiter Deus adesse credatur, sed ille antiquus hostis, qui litigii fuerat persuasor. Habeant semper, si duelliones esse volunt, non sanguinis & justitiæ mercatores, in ostio palæstræ ante oculos Pyrrhum: qui pro imperio decertando sic aurum despiciebat, ut dictum est. Quod si contra veritatem ostensam de imparitate virium instetur, ut assolet, per victoriam David de Goliath obtentam, instantia refellatur. Et si gentiles aliud peterent, refellant ipsam per victoriam Herculis in Antheum. Stultum enim est valde, vires, quas Deus confortat, inferiores in pugile suspicari. Jam satis manifestum est, quod per duellum acquiritur de jure acquiri. Sed Romanus populus per duellum acquisivit imperium: quod fide dignis testimoniis approbatur, in quibus manifestandis non solum hoc apparebit, sed & quicquid a primordialibus imperii Romani dijudicandum erat, per duellum esse discussum. Nam de primo, cum de sede patris Æneæ, qui primus pater hujus populi fuit, verteretur litigium, Turno Rutulorum rege contra stante, de communi amborum regum assensu: ad ultimum, propter divinum beneplacitum inquirendum, inter se solum dimicatum est, ut in ultimis Æneidos canitur.

In quo quidem agone tanta victoris Æneæ clementia fuit, ut nisi Baltheus, quem Turnus Pallanti a se occiso detraxerat, patuisset, victo victor simul vitam condonasset, & pacem: ut ultima carmina nostri Poetæ testantur. Cumque duo populi ex ipsa Trojana radice in Italia germinassent, Romanus scilicet populus, & Albanus: atque de signo aquilæ, deque penatibus diis Trojanorum, atque dignitate principandi longo tempore inter se disceptatum esset: ad ultimum communi assensu partium, propter instantiam cognoscendam per tres Horatios fratres, & per totidem Curiatios fratres, inde in conspectu regum & populorum altrinsecus expectantium decertatum est: ubi tribus pugilibus Albanorum peremptis, Romanorum duobus, palma victoriæ sub Hostilio rege cessit Romanis. Et hoc diligenter Livius in prima parte contexit, cui Orosius etiam contestatur. Deinde cum finitimis omni jure belli servato, cum Sabinis, cum Samnitibus, licet in multitudine disceptantium, sub forma tamen duelli, de imperio decretum fuisse, Livius narrat. in quo quidem modo decertandi cum Samnitibus fere Fortunam (ut dicam) incœpti pœnituit. Et hoc Lucanus in secundo ad exemplum sic reducit:

Aut Collina tulit stratas quot porta catervas,
Tunc cum pene caput mundi rerumque potestas
Mutavit translata locum, Romanaque Samnis
Ultra Caudinas superavit vulnera furcas.

Postquam vero Italorum litigia sedata fuerunt, & cum Græcis, cumque Pœnis nondum pro divino judicio certatum esset: id imperium intendentibus illis & illis, Fabricio pro Romanis, Pyrrho pro Græcis, de imperii gloria in militiæ multitudine decertantibus, Roma obtinuit. Scipione vero pro Italis, Hannibale pro Africanis in forma duelli bellum gerentibus, Italis Afri succubuerunt: sicut Livius & omnes Romanæ rei scriptores testificari conantur. Quis igitur nunc adeo mentis obtusæ est, qui non videat, sub jure duelli gloriosum populum coronam totius orbis esse lucratum? Vere potuit dicere vir Romanus, quod Apostolus ad Timotheum: Reposita est mihi corona justitiæ: reposita scilicet, in Dei providentia æterna. Videant nunc Juristæ præsumptuosi, quantum infra sint ab illa specula rationis, unde humana mens hæc principia speculatur: & sileant, secundum sensum legis consilium & judicium exhibere contenti. Et jam manifestum est, quod per duellum Romanus populus acquisivit Imperium: ergo de jure acquisivit, quod est principale propositum in libro præsenti. Hucusque patet propositum, per rationes quæ plurimum rationalibus principiis innituntur. Sed deinceps ex principiis fidei Christianæ iterum patefaciendum est. Maxime enim fremuerunt, & inania meditati sunt in Romanum principatum, qui zelatores fidei Christianæ se dicunt: nec misere eos pauperum Christi, quibus non solum defraudatio fit in ecclesiarum proventibus,

quin-

quinimo patrimonia ipsa quotidie rapiuntur, & depauperatur Ecclesia, dum simulando justitiam, exequutorem justitiæ non admittunt. Nec jam pauperatio talis absque Dei judicio fit: cum nec pauperibus, quorum patrimonia sunt Ecclesiæ facultates, inde subveniatur: neque ab offerente Imperio cum gratitudine teneantur. Redeunt, unde venerunt: venerunt bene, redeunt male: quia bene data, & male possessa sunt. Quid ad pastores tales? Quid si Ecclesiæ substantia diffluit? dum proprietates propinquorum suorum exaugeantur? Sed forsan melius est, propositum prosequi: & sub pio silentio, Salvatoris nostri expectare succursum. Dico ergo, quod si Romanum imperium de jure non fuit, Christus nascendo præsumpsit injustum. & consequens est falsum, ergo contradictorium antecedentis est verum. Inferunt enim se contradictoria invicem a contrario sensu. Falsitatem consequentis ad fideles ostendere non oportet. Nam si fidelis quis est, falsum hoc esse concedit: & si non concedit, fidelis non est. Sed ab eo ratio ista non quæritur. Consequentiam sic ostendo: Quicunque aliquod edictum ex electione prosequitur, illud esse justum opere persuadet: & cum opera magis suadeant, quam sermones (ut Philosopho placet in ultimis ad Nicomachum) magis persuadet, quam si sermone approbaret. Sed Christus (ut ejus scriba Lucas testatur) sub edicto Romanæ auctoritatis nasci voluit de virgine matre, ut in illa singulari generis humani descriptione filius

Dei factus homo conscriberetur, quod fuit illud prosequi. Et forte sanctius est arbitrari, divinitus illud exivisse per Cæsarem: ut qui tempora tanta fuerat expectatus in societate mortalium, cum mortalibus ipse se consignaret. Ergo Christus Augusti, Romanorum auctoritate fungentis, edictum fore justum, opere persuasit. Et cum a juste edicere, jurisdictio sequatur: necesse est, ut qui istud edictum persuasit, jurisdictionem etiam persuaserit. Quæ si de jure non erat, injusta erat. Et notandum, quod argumentum sumptum ad destructionem consequentis, licet de sua forma per aliquem locum teneat: tamen vim suam per secundam figuram ostendit, si reducatur: sicut argumentum in positione antecedentis per primam. reducitur enim sic: Omne injustum persuadetur injuste: Christus non persuasit injuste: ergo non persuasit injustum. A positione antecedentis sic: Omne injustum persuadetur injuste: Christus persuasit quoddam injustum: ergo persuasit injuste.

Et si Romanum imperium de jure non fuit, peccatum Adæ in Christo non fuit punitum. hoc autem esset falsum: ergo contradictorium ejus, ex quo sequitur, est verum. Falsitas consequentis apparet sic. Cum enim per peccatum Adæ omnes peccatores essemus, dicente Apostolo: Sicut per unum hominem in hunc mundum peccatum intravit, & per peccatum mors: ita in omnes homines mors, in quo omnes peccaverunt: Si de illo peccato non fuis-

fuisset satisfactum per mortem Christi, adhuc essemus filii iræ naturæ: natura scilicet depravata. Sed hoc non est, cum dicat Apostolus ad Ephesios, loquens de Patre qui prædestinavit nos in adoptione filiorum per Jesum Christum, in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ, in laudem & gloriam gratiæ suæ, in qua gratifi avit nos in dilecto filio suo, in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum, secundum divitias gloriæ suæ, quæ superabundavit in nobis. Dum etiam Christus in se punitionem patiens, dicat in Johanne, Consummatum est. Nam ubi consummatum est, nihil restat agendum. Propter convenientia sciendum, quod punitio non est simpliciter pœna injuriam inferentis: sed pœna inflicta injuriam inferenti, ab habente jurisdictionem puniendi. unde, nisi ab ordinario judice pœna inflicta sit, punitio non est, sed potius injuria est dicenda. unde dicebat ille Moysi, Quis te constituit judicem super nos? Si ergo sub ordinario judice Christus passus non fuisset, illa pœna punitio non fuisset: & judex ordinarius esse non poterat, nisi supra totum humanum genus jurisdictionem habens, cum totum humanum genus in carne illa Christi portantis dolores nostros (ut ait Propheta) vel sustinentis, puniretur. Et supra totum humanum genus Tiberius Cæsar, cujus vicarius erat Pilatus, jurisdictionem non habuisset, nisi Romanum imperium de jure fuisset. Hinc est quod Herodes, quamvis ignorans quid face-

faceret, ficut & Caiphas, cum verum dixit, de cœlefti decreto Chriftum Pilato remifit ad judicandum, ut Lucas in fuo Evangelio tradit. Erat enim Herodes non vicem Tiberii gerens, fub figno aquilæ, vel fub figno Senatus: fed rex, regno fingulari ordinatus ab eo, & fub figno regni fibi commiffi gubernans. Defínant igitur imperium exprobrare Romanum, qui fe filios Ecclefiæ fingunt: cum videant fponfum Chriftum illud fic in utroque termino fuæ militiæ comprobaffe. Et jam fufficienter manifeftum effe arbitror, Romanum populum fibi de jure orbis Imperium adfciviffe. O felicem populum, o Aufoniam te gloriofam, fi vel nunquam infirmator ille imperii tui natus fuiffet: vel nunquam fua pia intentio ipfum fefelliffet.

LIBER TERTIUS.

Qualiter officium Monarchæ, five Imperii dependet a Deo immediate.

CONclufit ora Leonum, & non nocuerunt mihi: quia coram eo juftitia inventa eft in me. In principio hujus operis propofitum fuit de tribus quæftionibus, prout materia pateretur, inquirere. De quarum duabus primis, in fuperioribus libris, ut credo, fufficienter peractum eft. Nunc autem de tertia reftat agendum. Cujus

Cujus quidem veritas, quia ſine rubore aliquorum emergere nequit, forſitan alicujus indignationis cauſa in me erit. Sed quia de throno immutabili ſuo Veritas deprecatur, Salomon etiam ſylvam Proverbiorum ingrediens, meditandam veritatem, imperium deteſtandum in ſe futuro, nos docet. Ac præceptor morum Philoſophus, familiaria deſtruenda pro veritate ſuadet. Aſſumpta fiducia de verbis Danielis præmiſſis, in quibus divina potentia, clypeus defenſorum veritatis, aſtruitur: juxta monitionem Pauli, fidei loricam induens, in calore carbonis illius, quem unus de Seraphin accepit ex altari cæleſti, & tetigit labia Eſaiæ, gymnaſium præſens ingrediar: & in brachio illius, qui nos de poteſtate tenebrarum liberavit in ſanguine ſuo, impium atque mendacem de palæſtra ſpectante mundo ejiciam. Quid timeam? cum Spiritus Patri & Filio coæternus dicat per os David: In memoria æterna erit juſtus, ab auditione mala non timebit? Quæſtio igitur præſens, de qua inquiſitio futura eſt, inter duo luminaria magna verſatur: Romanum ſcilicet Pontificem, & Romanum Principem. & quæritur, utrum authoritas Monarchæ Romani, qui de jure Monarcha mundi eſt, ut in ſecundo libro probatum eſt, immediate a Deo dependeat: an ab aliquo Dei vicario vel miniſtro, quem Petri ſucceſſorem intelligo, qui vere eſt claviger regni cœlorum.

Ad præſentem quæſtionem diſcutiendam, ſicut in ſuperioribus eſt peractum, aliquod principium eſt ſumendum: in virtute cujus, aperiendæ

riendæ veritatis argumenta formentur. Nam ſine præfixo principio, etiam vera dicendo laborare quid prodeſt? cum principium ſolum aſſumendorum mediorum ſit radix. Hæc igitur irrefragabilis veritas præmittatur, ſcilicet quod illud quod naturæ intentioni repugnat, Deus nolit. Nam ſi hoc verum non eſſet, contradictorium ejus non eſſet falſum: quod eſt, Deum non nolle quod naturæ intentioni repugnat. Et ſi hoc non eſt falſum, nec ea quæ ſequuntur ad ipſum. Impoſſibile enim eſt, in neceſſariis conſequentiis falſum eſſe conſequens, antecedente non falſo exiſtente. Sed ad non nolle, alterum duorum ſequitur de neceſſitate, aut velle, aut non velle: ſicut ad non odire, neceſſario ſequitur, aut amare, aut non amare. non enim non amare, eſt odire: nec non velle, eſt nolle, ut de ſe patet. Quæ ſi falſa non ſunt, iſta non erit falſa, Deus vult quod non vult: cujus falſitas non habet ſuperiorem. Quod autem verum ſit quod dicitur, ſic declaro, manifeſtum eſt, quod Deus finem naturæ vult: aliter cœlum otioſe moveret, quod dicendum non eſt. ſi Deus vellet impedimentum finis, vellet & finem impedimenti: aliter etiam otioſe vellet. Et cum finis impedimenti ſit, non eſſe rei impeditæ: ſequeretur, Deum velle non eſſe finem naturæ, qui dicitur velle eſſe. Si enim Deus non vellet impedimentum finis, prout non vellet, ſequeretur ad non velle, nihil de impedimento curaret, ſive eſſet, ſive non eſſet. ſed qui impedimentum non curat, rem quæ poteſt impediri

diri non curat : & per consequens, non habet in voluntate. & quod quis non habet in voluntate, non vult. Propter quod si finis naturæ impediri potest, quod potest : de necessitate sequitur, quod Deus finem naturæ non vult. & sic sequitur quod prius, videlicet Deum velle quod non vult. Verissimum igitur est illud principium, ex cujus contradictorio tam absurda sequentur.

In introitu, ad quæstionem hanc notare oportet, quod primæ quæstionis veritas magis magis manifestanda fuit ad ignorantiam tollendam, quam ad tollendum litigium. Sed quod fuit secundæ quæstionis, quomodo & qualiter ad ignorantiam & litigium se habeat? Multa etenim ignoramus, de quibus non litigamus. nam Geometria circuli quadraturam ignorat, non tamen de ipsa litigat. Theologus vero de numero angelorum ignorat, non tamen de illo litigium facit. Ægyptius civilitatem Scytharum ignorat, non propter hoc litigium facit de eorum civilitate. Hujus quidem tertiæ quæstionis veritas tantum habet litigium, ut quemadmodum in aliis ignorantia solet esse caussa litigii, sic & hic litigium caussa ignorantiæ sit. Magnis hominibus namque rationis intuitu voluntatem prævolantibus, hoc sæpe contingit, ut male affecti, lumine rationis postposito, affectu quasi cæci trahantur, & pertinaciter suam denegent cæcitatem. Unde fit persæpe, quod non solum falsitas patrimonium habeat, sed plerique ut de suis terminis egredientes, per aliena castra dis-

discurrant : ubi nihil intelligentes ipsi, nihil intelliguntur. Et sic provocant quosdam ad iram, quosdam ad indignationem, nonnullos ad risum. Igitur contra veritatem, quæ quæritur, tria hominum genera maxime colluctantur. Summus namque Pontifex, Domini nostri Jesu Christi vicarius, & Petri successor, cui non quicquid Christo, sed quicquid Petro debemus, zelo fortasse clavium, nec non alii Græcorum Christianorum pastores, & alii quos credo zelo solo matris Ecclesiæ permoveri, veritati, quam ostensurus sum, de zelo forsan (ut dixi) non de superbia contradicunt. Quidam vero alii, quorum obstinata cupiditas lumen rationis extinxit, & dum ex patre diabolo sunt, Ecclesiæ se filios esse dicunt, non solum in hac quæstione litigium movent, sed sacratissimi Principatus vocabulum abhorrentes, superiorum quæstionum, & hujus principia impudenter negarunt. Sunt & tertii, quos Decretalistas vocant, Theologiæ ac Philosophiæ cujuslibet inscii & expertes, suis Decretalibus (quas profecto venerandas existimo) tota intentione innixi, de illarum prævalentia credo sperantes, Imperio derogant. Nec mirum, cum jam audiverim quendam de illis dicentem, & procaciter asserentem, traditiones Ecclesiæ fidei esse fundamentum. Quod quidem nefas, de opinione mortalium illi submoveant, qui ante traditiones Ecclesiæ in filium Dei Christum, sive venturum, sive præsentem, sive jam passum crediderunt, & credendo speraverunt, & sperantes charitate

charitate arſerunt, & ardentes ei cohæredes futuros eſſe mundus non dubitat. Et ut tales de præſenti Gymnaſio totaliter excludantur, eſt advertendum, quod quædam ſcriptura eſt ante Eccleſiam, quædam cum Eccleſia, quædam poſt Eccleſiam. Ante quidem Eccleſiam ſunt, vetus & novum Teſtamentum: quod in æternum mandatum eſt, ut ait Propheta. hoc enim eſt quod dicit Eccleſia, loquens ad ſponſum: Trahe me poſt te. Cum Eccleſia vero ſunt, veneranda illa concilia principalia, quibus Chriſtum interfuiſſe nemo fidelis dubitat: cum habeamus, ipſum dixiſſe diſcipulis, aſcenſurum in cœlum: Ecce ego vobiſcum ſum in omnibus diebus, uſque ad conſummationem ſæculi: ut Matthæus teſtatur. Sunt & ſcripturæ doctorum, Auguſtini & aliorum, quos a Spiritu ſancto adjutos qui dubitat, fructus eorum vel omnino non vidit: vel ſi vidit, minime deguſtavit. Poſt Eccleſiam vero ſunt traditiones, quas Decretales dicunt: quæ quidem etſi auctoritate Apoſtolica ſunt venerandæ, fundamentali tamen ſcripturæ poſtponendas eſſe dubitandum non eſt: cum Chriſtus Sacerdotes objurgaverit de contrario. Cum enim interrogaſſent, Quare diſcipuli tui traditionem ſeniorum tranſgrediuntur? (negligebant enim manuum lotionem) Chriſtus eis Matthæo teſtante reſpondit: Quare & vos transgredimini mandatum Dei, propter traditionem veſtram? In quo ſatis innuit, traditionem poſtponendam. Quod ſi traditiones Eccleſiæ, poſt Eccleſiam ſunt, ut declaratum eſt: neceſſe eſt, ut

non Ecclesiæ a traditionibus, sed ab Ecclesia traditionibus accedat auctoritas. Itaque solas traditiones habentes, ut dicebatur, a Gymnasio excludendi sunt. Oportet enim hanc veritatem venantes, ex iis ex quibus Ecclesiæ manat authoritas, investigando procedere. Iis itaque exclusis, excludendi sunt alii, qui corvorum plumis operti, oves albas in grege Domini se jactant. Hi sunt impietatis filii, qui ut flagitia sua exequi possint, matrem prostituunt, fratres expellunt: & denique judicem habere nolunt. Nam cur ad eos ratio quæreretur, cum sua cupiditate detenti, principia non viderint? Quapropter cum solis concertatio restat, qui aliquali zelo erga matrem Ecclesiam ducti, ipsam quæ quæritur veritatem ignorant. Cum quibus illa reverentia fretus, quam pius filius debet patri, quam pius filius matri, pius in Christum, pius in Ecclesiam, pius in pastorem, pius in omnes Christianam religionem profitentes, pro salute veritatis in hoc libro certamen incipio.

Isti vero, ad quos erit tota disputatio sequens, asserentes auctoritatem Imperii ab auctoritate Ecclesiæ dependere, velut artifex inferior dependet ab architecto, pluribus ex diversis argumentis moventur: quæ quidem de sacra Scriptura eliciunt, & de quibusdam gestis tam summi Pontificis, quam ipsius Imperatoris, nonnullum vero rationis indicium habere nituntur. Dicunt enim primo secundum scripturam Geneseos, quod Deus fecit duo magna luminaria,

naria, luminare majus, & luminare minus: ut alterum præesset diei, & alterum nocti. Quæ allegorice dicta esse intelligebant, ista duo regimina, spirituale & temporale. Deinde, quod quemadmodum Luna, quæ est luminare minus, non habet lucem, nisi prout recipit a Sole: sic nec regnum temporale auctoritatem habet, nisi prout recipit a spirituali regimine. Propter hanc, & propter alias eorum rationes dissolvendas, prænotandum: quod, sicut Philosopho placet in iis quæ de sophisticis elenchis, solutio argumenti est erroris manifestatio. Et quia error potest esse in materia & in forma argumenti, dupliciter peccare contingit: aut scilicet assumendo falsum, aut non syllogizando. Quæ duo Philosophus objiciebat contra Parmenidem & Melissum, dicens: Quia falsa recipiunt, & non syllogizantes sunt. Et accipio hic largo modo falsum, etiam pro inopinabili, quod in materia probabili habet naturam syllogismi. Si vero in forma sit peccatum, conclusio interimenda est ab illo qui solvere vult, ostendendo formam syllogisticam non esse servatam. Si vero peccatum sit in materia, aut est, quia simpliciter falsum assumptum est: aut quia falsum secundum quid. Si simpliciter, per interemptionem assumpti solvendum est: si secundum quid, per distinctionem. Hoc viso, ad meliorem hujus & aliarum inferius factarum solutionum evidentiam, advertendum: quod circa sensum mysticum dupliciter errare contingit: aut quærendo

do ipſum ubi non eſt, aut accipiendo aliter quam accipi debeat. Propter primum dicit Auguſtinus in Civitate Dei: Non ſane omnia quæ geſta narrantur, etiam ſignificare aliquid putanda ſunt: ſed propter illa quæ aliquid ſignificant, etiam ea quæ nihil ſignificant, attexuntur. Solo vomere terra proſcinditur: ſed ut hoc fieri poſſit, etiam cætera aratri membra ſunt neceſſaria. Propter ſecundum. Idem ait in libro de Doctrina Chriſtiana, loquens de illo (aliud in ſcripturis ſentire quam ille qui ſcripſit eas) dicit, quod ita fallitur, ac ſi quiſquam deſerens viam, eo tamen per gyrum pergeret, quo via illa perducit. & ſubdit: Demonſtrandum eſt, ut conſuetudine deviandi etiam in tranſverſum & perverſum ire quis cogatur. deinde innuit cauſſam quare cavendum ſit hoc in ſcripturis, dicens: Titubabit fides, ſi divinarum ſcripturarum vacillat auctoritas. Ego autem dico, quod ſi talia de ignorantia proveniant, correptione diligenter adhibita, ignoſcendum eſt: ſicut ignoſcendum eſſet illi, qui leonem in nubibus formidaret. Si vero induſtria, non aliter cum ſic errantibus eſt agendum, quam cum tyrannis: qui publica jura non ad communem utilitatem ſequuntur, ſed ad propriam retorquere conantur. O ſummum facinus, etiamſi contingat in ſomniis æterni ſpiritus intentione abuti. non enim peccatur in Moyſen, non in David, non in Job, non in Matthæum, nec in Paulum: ſed in Spiritum ſanctum, qui loquitur in illis. Nam quanquam ſcrip-

ſcriptores divini eloquii multi ſint, unicus tamen dictator eſt Deus, qui beneplacitum ſuum nobis per multorum calamos explicare dignatus eſt. His itaque prænotatis, ad id quod ſuperius dicebatur, dico per interemptionem illius dicti, quod dictum eſt illa duo luminaria typice importare duo hæc regimina: in quo quidem dicto tota vis argumenti conſiſtit. Quod autem ille ſenſus omnino ſuſtineri non poſſit, duplici via poteſt oſtendi. Primo, quia cum hujuſmodi regimina ſint accidentia quædam ipſius hominis, videretur Deus uſus fuiſſe ordine perverſo, accidentia ſcilicet prius producendo, quam proprium ſubjectum: quod abſurdum eſt dicere de Deo. Nam illa duo luminaria producta ſunt die quarto, & homo die ſexto ut patet in Litera. præterea, cum iſta regimina ſint hominum directiva in quoſdam fines, ut infra patebit: ſi homo ſtetiſſet in ſtatu innocentiæ, in quo a Deo factus eſt, talibus directivis non indiguiſſet. Sunt ergo hujuſmodi regimina, remedia contra infirmitatem peccati. Quum ergo non ſolum in die quarto peccator homo non erat, ſed etiam ſimpliciter homo non erat, producere remedia certum eſt fuiſſe ocioſum: quod eſt contra divinam bonitatem. Stultus etenim eſſet medicus, qui ante nativitatem hominis, pro apoſtemate futuro, illi emplaſtrum conficeret. Non igitur dicendum eſt, quod quarto die Deus hæc duo regimina fecerit: & per conſequens, intentio Moyſi eſſe non potuit illa, quam fingunt. Poteſt etiam

hoc mendacium tolerando per distinctionem dissolvi. Mitior namque est in adversarium solutio distinctiva. non enim omnino mentiens esse videtur, sicut interemptiva illum videri facit. Dico ergo, quod licet luna non habeat lucem abundanter, nisi ut a Sole recipit: non propter hoc sequitur, quod ipsa Luna sit a Sole. Unde sciendum, quod aliud est esse ipsius Lunæ, aliud virtus ejus, & aliud operari. Quantum est ad esse, nullo modo Luna dependet a Sole, nec etiam quantum ad virtutem, nec quantum ad operationem simpliciter: quia motus ejus est a motore proprio: & influentia sua est a propriis suis radiis. Habet enim aliquam lucem ex se, ut in ejus eclipsi manifestum est. sed quantum ad melius & virtuosius operandum, recipit aliquid a Sole: quia lucem abundantem, qua recepta virtuosius operatur. Sic ergo dico, quod regnum temporale non recipit esse a spirituali: nec virtutem (quæ est ejus auctoritas) nec etiam operationem simpliciter: sed bene ab eo recipit, ut virtuosius operetur per lucem gratiæ, quam in cœlo & in terra benedictio summi pontificis infundit illi. Et ideo argumentum peccabat in forma: quia prædicatum in conclusione non est extremitas majoris, ut patet. Procedit enim sic: Luna recipit lucem a Sole, qui est regimen spirituale: regimen temporale est Luna: ergo regimen temporale recipit auctoritatem a regimine spirituali. Nam in extremitate majoris, ponunt lucem: in prædicato vero conclusionis, auctoritatem:

quæ

quæ sunt res diversæ subjecto & ratione, ut visum est supra.

Assumunt etiam argumentum de litera Moysi, dicentes, quod de femore Jacob fluxit figura horum duorum regiminum: quia Levi & Judas, quorum alter fuit pater sacerdotii, alter vero regiminis temporalis. Deinde sic arguunt ex iis: Quemadmodum se habuit Levi ad Judam, sic se habet Ecclesia ad Imperium. Levi præcessit Judam in nativitate, ut patet in litera: ergo Ecclesia præcedit Imperium in auctoritate. Et hoc vero de facili solvitur. nam cum dicunt, quod Levi & Judas filii Jacob, figurant ista duo regimina, possum similiter hoc interimendo dissolvere, sed concedatur. Arguendo inferunt: Sicut Levi præcedit in nativitate, sic Ecclesia in auctoritate. Dico similiter, quod aliud est prædicatum conclusionis, & aliud major extremitas. Nam aliud est auctoritas, & aliud nativitas, subjecto & ratione: propter quod peccatur in forma: & est similis processus huic: a præcedit b, in c d: & e se habet ut a & b: ergo d præcedit e in f. f vero & c diversa sunt. Et si facerent instantiam dicentes, quod f sequitur ad c, hoc est, auctoritas ad nativitatem: & pro antecedente bene infertur consequens, ut animal pro homine: dico quod falsum est. Multi enim sunt majores natu, qui non solum in auctoritate non præcedunt, sed etiam præceduntur a minoribus: ut patet, ubi Episcopi sunt temporaliter juniores, quam sui archipresbyteri. Et sic instantia videtur errare secundum non caussam, ut caussa.

De litera vero primi libri Regum assumunt etiam creationem & depositionem Saulis : & dicunt, quod Saul rex inthronizatus fuit, & de throno depositus, per Samuelem, qui vice Dei de præcepto fungebatur, ut in litera patet. Et ex hoc arguunt, quod quemadmodum ille Dei vicarius auctoritatem habuit dandi & tollendi regimen temporale, & in alium transferendi : sic & nunc Dei vicarius, Ecclesiæ universalis antistes, auctoritatem habet dandi & tollendi, & etiam transferendi sceptrum regiminis temporalis. Ex quo sine dubio sequeretur, quod auctoritas Imperii dependeret, ut dicunt. Et ad hoc dicendum, per interemptionem ejus quod dicunt, Samuelem Dei vicarium : quia non ut vicarius, sed ut legatus specialis ad hoc, sive nuncius, portans mandatum Domini expressum, hoc fecit. Quod patet, quia quicquid Deus dixit, hoc fecit solum, & hoc retulit. Unde sciendum, quod aliud est esse vicarium, aliud est esse nuncium sive ministrum : sicut aliud est esse doctorem, aliud est esse interpretem. nam vicarius est, cui jurisdictio cum lege vel cum arbitrio commissa est : & ideo intra terminos jurisdictionis commissæ de lege vel de arbitrio potest agere circa aliquid, quod dominus omnino ignorat. Nuncius autem non potest, in quantum nuncius : Sed quemadmodum malleus in sola virtute fabri operatur, sic & nuncius solo arbitrio ejus qui mittit illum. Non igitur sequitur, si Deus per nuncium Samuelem fecit hoc, quod vicarius Dei hoc facere possit similiter.

liter. Multa enim Deus per angelos fecit, & facit, & facturus est: quæ vicarius Dei, Petri successor, facere non posset. Unde argumentum istorum est a toto ad partem, construendo sic: Homo potest audire & videre, ergo oculus potest audire & videre. & hoc non tenet. Teneret autem destructive sic: Homo non potest volare, ergo nec brachia hominis possunt volare. Et similiter sic: Deus per nuncium facere non potest, genita non esse genita, juxta sententiam Agathonis: ergo nec vicarius ejus facere potest.

Assumunt etiam de litera Matthæi, Magorum oblationem, dicentes ipsum recepisse simul thus & aurum, ad signandum, seipsum esse Dominum & gubernatorem spiritualium & temporalium. Ex quo inferunt, Christi vicarium dominum & gubernatorem eorundem: & per consequens, habere utrorumque auctoritatem. Ad hoc respondens, literam Matthæi & sensum confiteor: sed quod ex illa inferre conantur, in termino deficiunt. Syllogizant enim sic: Deus est dominus spiritualium & temporalium: summus Pontifex est vicarius Dei: ergo est Dominus spiritualium & temporalium. utraque enim propositio vera est, sed medium variatur: & arguitur in quatuor terminis, in quibus forma syllogistica non salvatur: ut patet ex iis quæ de syllogismo simpliciter. Nam aliud est Deus, quod subjicitur in majori: & aliud vicarius Dei, quod prædicatur in minori. Et si quis instaret de vicarii æquivalentia, inutilis est instantia:

ſtantia : quia nullus vicariatus ſive divinus, ſive humanus, æquivalere poteſt principali auctoritati : quod patet de Levi. nam ſcimus, quod ſucceſſor Petri non æquivalet divinæ auctoritati, ſaltem in operatione naturæ. Non enim poſſet facere tamen aſcendere ſurſum, nec ignem deſcendere deorſum, per officium ſibi commiſſum : nec etiam poſſent omnia ſibi committi a Deo, quoniam potentiam creandi & ſimiliter baptizandi nullo modo Deus committere poſſet, ut evidenter probatur. Licet Magiſter contrarium dixerit in quarto. Scimus etiam, quod vicarius hominis non æquivalet ei, quantum in hoc quod vicarius eſt : quia nemo poteſt dare quod ſuum non eſt. Auctoritas principalis non eſt principis, niſi ad uſum : quia nullus princeps ſeipſum auctorizare poteſt, recipere autem poteſt, atque dimittere : ſed alium creare non poteſt, quia creatio principis ex principe non dependet. Quod ſi ita eſt, manifeſtum eſt, quod nullus princeps poteſt ſibi ſubſtituere vicarium in omnibus æquivalentem : quia inſtantia nullam efficaciam habet.

Item aſſumunt de litera ejuſdem, illud Chriſti ad Petrum : Et quodcunque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis : & quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum etiam in cœlis. quod etiam omnibus Apoſtolis eſt dictum. Similiter accipiunt de litera Matthæi & Joannis, ex quo arguunt ſucceſſorem Petri omnia de conceſſione Dei, poſſe tam ligare, quam ſolvere. Et inde inferunt, poſſe ſolvere leges & decreta Imperii,

Imperii, atque leges & decreta ligare pro regimine temporali. unde bene sequeretur illud quod dicunt. Et dicendum ad hoc distinctionem contra majorem syllogismi, quo utuntur. Syllogizant enim sic: Petrus potuit solvere omnia, & ligare: successor Petri potest, quicquid Petrus potuit: ergo successor Petri potest omnia solvere & ligare. unde inferunt, Auctoritatem & decreta Imperii solvere & ligare ipsum posse. Minorem concedo: Majorem vero non sine distinctione. Et ideo dico, quod hoc signum universale Omne, quod includitur in quodcunque, nunquam distribuit extra habitum termini distributi. Nam si dico, Omne animal currit: Omne distribuit pro omni eo quod sub genere animali comprehenditur. Si vero dico, omnis homo currit: tunc signum universale non distribuit, nisi pro suppositis hujus termini Homo. Et cum dico, Omnis grammaticus: tunc distributio magis coarctatur. Propter quod semper videndum est, quid est quod signum universale habet distribuere: quo viso, facile apparebit quantum sua distributio dilatetur, cognita natura & ambitu termini distributi. Unde cum dicitur, Quodcunque ligaveris: si hic Quodcunque sumeretur absolute, verum esset quod dicunt: & non solum hoc facere posset, quin etiam solvere uxorem a viro, & ligare ipsam alteri, vivente primo: quod nullo modo potest. Posset etiam solvere me non pœnitentem, quod etiam facere ipse Deus non posset. Cum ergo ita sit, manifestum est, quod non absolute sumenda

menda eſt illa diſtributio, ſed reſpective ad aliquid. Quid autem illa reſpiciat, ſatis eſt evidens, conſiderato illo quod ſibi conceditur circa quod illa diſtributio ſubjungitur. Dicit enim Chriſtus Petro, Tibi dabo claves regni cœlorum: hoc eſt, Faciam te oſtiarium regni cœlorum. Deinde ſubdit, Et quodcunque: quod eſt, omne quod: id eſt, & omne quod ad iſtud officium ſpectabit, ſolvere poteris, & ligare. Et ſic ſignum univerſale, quod includitur in Quodcunque, contrahitur in ſua diſtributione ab officio clavium regni cœlorum. Et ſic aſſumendo, vera eſt illa propoſitio: abſolute vero non, ut patet. Et ideo dico, quod etſi ſucceſſor Petri ſecundum exigentiam officii commiſſi Petro, poſſit ſolvere & ligare: non tamen propter hoc ſequitur, quod poſſit ſolvere ſeu ligare decreta Imperii, ſive leges, ut ipſi dicebant: niſi ulterius probaretur, hoc ſpectare ad officium clavium, cujus contrarium inferius oſtenditur.

Accipiunt etiam illud Lucæ, quod Petrus dixit Chriſto, cum ait, Ecce duo gladii hic: & dicunt, quod per illos duos gladios duo prædicta regimina intelliguntur: quæ quoniam Petrus dixit eſſe ibi, ubi erat, hoc eſt apud ſe: unde arguunt, illa duo regimina ſecundum auctoritatem apud ſucceſſorum Petri conſiſtere. Et ad hoc dicendum, per interemptionem ſenſus, in quo fundatur argumentum. Dicunt enim, illos duos gladios, quos aſſignaverit Petrus, duo præfata regimina importare: quod omni-

no negandum eſt: tum quia illa reſponſio non fuiſſet ad intentionem Chriſti: tum quia Petrus de more ſubito reſpondebat ad rerum ſuperficiem tantum. Quod autem reſponſum non fuiſſet ad intentionem Chriſti, non erit immanifeſtum, ſi conſiderentur verba præcedentia, & cauſſa verborum. Propter quod ſciendum, quod hoc dictum fuit in die cœnæ, unde Lucas incipit ſuperius ſic: Venit autem dies azymorum, in quo neceſſe erat occidi Paſcha. In qua quidem cœna præloquutus fuerat Chriſtus de ingruente paſſione, in qua oportebat ipſum ſeparari a diſcipulis ſuis. Item ſciendum, quod ubi iſta verba intervenerunt erant ſimul omnes duodecim diſcipuli. unde parum poſt verba præmiſſa dicit Lucas: Et cum facta eſſet hora, diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum eo. Ex hinc continuato colloquio venit ad hæc: Quando miſi vos ſine ſacculo, & pera, & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt, Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc, qui habet ſacculum, tollat ſimiliter & peram: & qui non habet, vendat tunicam, & emat gladium. In quo ſatis aperte intentio Chriſti manifeſtatur, non enim dixit, Ematis vel habeatis duos gladios, imo duodecim, cum ad duodecim diſcipulos loqueretur, Qui non habet, emat: ut quilibet haberet unum. Et hoc etiam dicebat, præmonens eos de preſſura futura, & deſpectu futuro erga eos, quaſi diceret: Quouſque fui vobiſcum, recepti eratis: nunc autem fugabimini, ut oporteat vos præparare

vobis

vobis etiam ea quæ ante inhibui vobis, propter futuram necessitatem. Itaque si responsio Petri facta ad hæc fuisset sub intentione illa, jam non fuisset ad eam quæ erat Christi, de quo Christus ipsum increpasset: sicut multotiens increpuit, cum inscite respondit. Hic autem non fecit, sed acquievit ei, dicens: Satis est, quasi diceret, Propter necessitatem dico, sed si quilibet habere non potest, duo sufficere possunt. Et quod Petrus de more ad superficiem loqueretur, probat ejus festina & impræmeditata præsumptio: ad quam non solum fidei sinceritas impellebat, sed credo puritas & simplicitas naturalis. Hanc suam præsumptionem scribæ Christi testantur omnes. Scribit autem Matthæus, quod cum Jesus interrogasset discipulos, Quem esse me dicitis? Petrum ante omnes respondisse: Tu es Christus filius Dei vivi. Scribit etiam, quod Christus, cum diceret discipulis, quia oportebat eum ire in Hierusalem, & multa pati, assumpsit eum Petrus, & cœpit increpare eum, dicens: Absit hoc a te Domine, non erit tibi hoc. Ad quem Christus, eum redarguens, conversus dixit: Vade post me Sathana. Item scribit, quod in monte transfigurationis, in conspectu Christi, Moysi, & Eliæ, & duorum filiorum Zebedæi, dixit: Bonum est nos hic esse: si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, & Eliæ unum. Item scribit, quod cum discipuli essent in navicula tempore noctis, & Christus ambularet super aquam, Petrus dixit: Domine, si tu es, jube me ad

te-

te venire super aquas. Item scribit, quod cum Christus prænunciaret scandalum discipulis suis, Petrus respondit: Etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. Et infra: Etsi oportuerit me simul mori tecum, non te negabo. Et hoc etiam contestatur Marcus. Lucas vero scribit, Petrum etiam dixisse Christo, parum supra verba præmissa de gladiis: Domine, tecum paratus sum & in carcerem & in mortem ire. Johannes autem dicit de illo, quod cum Christus vellet sibi lavare pedes, Petrus ait: Domine, tu mihi lavas pedes? Et infra: Non lavabis mihi pedes in æternum. Dicit etiam, ipsum gladio percussisse ministri servum: quod etiam conscribunt omnes quatuor. Dicit etiam Johannes, ipsum introivisse subito, cum venit in monumentum, videns alium discipulum cunctantem ad ostium. Dicit iterum, quod existente Christo in littore, post resurrectionem, cum Petrus audivisset, quia Dominus est, subcinxit se tunica (erat enim nudus) & misit se in mare. Ultimo dicit, quod cum Petrus vidisset Joannem, dicit Jesu: Domine, hic autem quid? Juvat quippe talia de Archimandrita nostro in laudem suæ puritatis continuasse: in quibus aperte deprehenditur, quod cum de duobus gladiis loquebatur, intentione simplici respondebat ad Christum. Quod si verba illa Christi & Petri typice sunt accipienda, non ad hoc tamen, quod dicunt isti, trahenda sunt, sed referenda ad sensum illius gladii, de quo Matthæus

thæus scribit sic: Nolite arbitrari quia veni pacem mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim, separare hominem adversus patrem suum, &c. Quod quidem fit tam verbo, quam opere. Propter quod dicebat Lucas ad Theophilum, Quæ cœpit Jesus facere & docere. Talem gladium Christus emere præcipiebat, quem duplicem ibi esse Petrus etiam respondebat. Ad verba enim & opera parati erant, per quæ facerent quod Christus dicebat: scilicet, se venisse facturum per gladium, ut dictum est.

Dicunt quidam adhuc, quod Constantinus Imperator, mundatus a lepra intercessione Sylvestri, tunc summi pontificis, Imperii sedem, scilicet Romam, donavit Ecclesiæ, cum multis aliis Imperii dignitatibus. Ex quo arguunt, dignitates illas posthac neminem assumere posse, nisi ab Ecclesia recipiat, cujus eas esse dicunt. Et ex hoc bene sequeretur, auctoritatem unam ab alia dependere, ut ipsi volunt. Positis igitur & solutis argumentis quæ radices in divinis eloquiis habere videbantur: restant nunc illa ponenda & solvenda, quæ in gestis humanis & ratione humana radicantur. Ex quibus primum est, quod præmittitur, quod sic syllogizant. Ea quæ sunt Ecclesiæ, nemo de jure habere potest, nisi ab Ecclesia: & hoc conceditur. Romanum regimen est Ecclesiæ: ergo ipsum nemo habere potest de jure, nisi ab Ecclesia. Et minorem probant per ea quæ de Constantino superius tacta sunt.
Hanc

Hanc ergo minorem interimo. Et cum probant, dico quod sua probatio nulla est. Quia Constantinus alienare non poterat Imperii dignitatem, nec Ecclesia recipere. Et cum pertinaciter instant, quod dico sic ostendi potest. Nemini licet ea facere per officium sibi deputatum, quæ sunt contra illud officium: quia sic idem, in quantum idem, esset contrarium sibi ipsi: quod est impossibile. Sed contra officium deputatum Imperatori est, scindere imperium: cum officium ejus sit, humanum genus uni velle & uni nolle tenere subjectum, ut in primo hujus facile videri potest. Ergo scindere Imperium, Imperatori non licet. Si ergo aliquæ dignitates per Constantinum essent alienata (ut dicunt) ab Imperio: excessissent in potestate Ecclesiæ: scissa esset tunica inconsutilis, quam scindere ausi non sunt qui Christum verum Deum lancea perforarunt. Præterea sicut Ecclesia suum habet fundamentum, sic etiam Imperium suum. nam Ecclesiæ fundamentum Christus est. unde Apostolus ad Corinthios: Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, qui est Christus Jesus. Ipse est petra, super quam ædificata est Ecclesia. Imperii vero fundamentum, jus humanum est. Modo dico, quod sicut Ecclesiæ, fundamento suo contrariari non licet, sed debet semper inniti super illud, juxta illud Canticorum: Quæ est ista quæ ascendit de deserto, delitiis affluens, innixa super dilectum? Sic & Imperio licitum non est, contra jus humanum aliquid facere: sed contra

jus humanum esset, si seipsum Imperium destrueret. ergo, Imperio seipsum destruere non licet. Cum ergo scindere Imperium, esset destruere ipsum, consistente imperio in unitate Monarchiæ universalis: manifestum est, quod Imperii auctoritate fungenti, scindere imperium non licet. Quod autem destruere Imperium sit contra jus humanum, ex superioribus est manifestum. Præterea omnis jurisdictio prior est suo judice. Judex enim ad jurisdictionem ordinatur, & non e converso. Sed Imperio est jurisdictio, omnem temporalem jurisdictionem ambitu suo comprehendens: ergo ipsa est prior suo judice, qui est Imperator: quia ad ipsam Imperator est ordinatus, & non e converso. Ex quo patet, quod Imperator ipsam permutare non potest, in quantum Imperator: cum ab ea recipiat esse, quod est. Modo dico sic. Aut ille Imperator erat, cum dicitur Ecclesiæ contulisse, aut non. & si non, planum est quod nihil poterat de imperio conferre. Si sic, cum talis collatio esset minoratio jurisdictionis: in quantum Imperator, hoc facere non poterat. Amplius, si unus imperator aliquam particulam ab Imperii jurisdictione discindere posset, eadem ratione & alius. Et cum jurisdictio temporalis finita sit, & omne finitum per finitas decisiones assumatur: sequeretur, quod jurisdictio prima posset annihilari: quod est irrationabile. Adhuc, cum conferens habeat se per modum agentis: & cui confertur, per modum patientis, ut placet Philosopho in

quarto

quarto ad Nicomachum: non solum ad collationem esse licitam requiritur dispositio conferentis, sed etiam ejus cui confertur. Videtur enim in patiente & disposito actus activorum inesse, sed ecclesia omnino indisposita erat ad temporalia recipienda, per præceptum prohibitivum expressum, ut habemus per Matthæum sic: Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, &c. Nam etsi per Lucam habemus relaxationem præcepti, quantum ad quædam: ad possessionem tamen auri & argenti, licentiatam Ecclesiam post prohibitionem illam invenire non potui. Quare si Ecclesia recipere non poterat, dato quod Constantinus hoc facere potuisset de se: actio tamen illa non erat possibilis, propter patientis a dispositionem. Patet igitur, quod nec Ecclesia recipere per modum possessionis, nec ille conferre per modum alienationis poterat. Poterat tamen Imperator in patrocinium Ecclesiæ, patrimonium & alia deputare: immoto semper superiori dominio, cujus unitas divisionem non patitur. Poterat & vicarius Dei recipere, non tanquam possessor, sed tanquam fructuum pro Ecclesia proque Christi pauperibus dispensator. quod Apostolos fecisse, non ignoratur.

Adhuc dicunt, quod Adrianus Papa Carolum Magnum sibi & Ecclesiæ advocavit Longobardorum tempore Desiderii regis eorum, & quod Carolus ab eo recepit Imperii dignitatem: non obstante, quod Michael imperabat apud

Constantinopolim. Propter quod dicunt, quod omnes qui fuerunt Romanorum Imperatores post ipsum, & ipse, advocati Ecclesiæ sunt, & debent ab Ecclesia advocari. Ex quo etiam sequeretur illa dependentia, quam concludere volunt. Et ad hoc infringendum dico, quod nihil dicunt. usurpatio enim juris non facit jus. Nam si sic; eodem modo auctoritas Ecclesiæ probaretur dependere ab Imperatore: postquam Ottho Imperator Leonem Papam restituit, & Benedictum deposuit, nec non in exilium in Saxoniam duxit.

Ratione vero sic arguunt. Sumunt etenim sibi principium de decimo primæ Philosophiæ, dicentes: Omnia quæ sunt unius generis reducuntur ad unum, quod est mensura omnium quæ sub illo genere sunt. Sed omnes homines sunt unius generis: Ergo debent reduci ad unum, tanquam ad mensuram omnium eorum. Et cum summus Antistes & Imperator sint homines, si conclusio illa est vera, oportet quod reducantur ad unum hominem. Et cum Papa non sit reducendus ad alium: relinquitur, quod Imperator, cum omnibus aliis, sit reducendus ad ipsum, tanquam ad mensuram & regulam. Propter quod sequitur etiam idem quod volunt. Ad hanc rationem solvendam, dico, quod cum dicunt, Ea quæ sunt unius generis, oporteret duci ad aliquod unum de illo genere, quod est metrum in ipso: verum dicunt. Et similiter verum dicunt, dicentes, quod omnes homines sunt unius generis. Et similiter verum concludunt, cum infe-

inferunt ex his, omnes homines esse reducendos ad unum metrum in suo genere. Sed cum ex hac conclusione subinferunt de Papa & Imperatore, falluntur secundum accidens. Ad cujus evidentiam sciendum, quod aliud est esse hominem, & aliud est esse Papam. Et eodem modo, aliud est esse hominem, aliud esse Imperatorem. sicut aliud est esse hominem, aliud esse patrem & dominum. homo enim est, id quod est per formam substantialem, per quam sortitur speciem & genus, & per quam reponitur sub prædicamento substantiæ. Pater vero est, id quod est per formam accidentalem, quæ est relatio, per quam sortitur speciem quandam & genus, & reponitur sub genere ad aliud, sive relationis. Aliter omnia reducerentur ad prædicamentum substantiæ, cum nulla forma accidentalis per se subsistat, absque hypostasi substantiæ subsistentis: quod est falsum. Cum ergo Papa & Imperator sint, id quod sunt, per quasdam relationes: quia per Papatum & per Imperiatum, quæ relationes sunt, altera sub ambitu paternitatis, & altera sub ambitu dominationis: manifestum est, quod Papa & Imperator, in quantum hujusmodi habent reponi sub prædicamento relationis: & per consequens, reduci ad aliquod existens sub illo genere. Unde dico, quod alia est mensura ad quam habent reduci, prout sunt homines: & alia, prout sunt & Papa & Imperator. Nam prout sunt homines, habent reduci ad optimum hominem, qui est mensura omnium aliorum, & idea, ut ita dicam: quisquis ille sit, ad

existentem maxime unum in genere suo, ut haberi potest ex ultimis ad Nicomachum. In quantum vero sunt relativa quædam, ut patet, reducenda sunt vel ad judicem, si alterum subalternatur alteri: vel in specie communicant per naturam relationis: vel ad aliquod tertium, ad quod reducantur, tanquam ad communem unitatem. Sed non potest dici, quod alterum subalternetur alteri: quia sic alterum de altero prædicaretur, quod est falsum: Non enim Decius imperator est Papa, nec e converso. Nec potest dici, quod communicent in specie: cum alia sit ratio Papæ, alia Imperatoris, in quantum hujusmodi. Ergo reducuntur ad aliquid in quo habent uniri. Propter quod sciendum, quod sicut se habet relatio ad relationem, sic relativum ad relatum. Si ergo Papatus & Imperiàtus, cum sint relationes superpositionis, habeant reduci ad respectum superpositionis, ad quod respectu cum suis differentialibus descendunt: Papa & Imperator cum sint relativa, reduci habebunt ad aliquod unum, in quo reperiatur ipse respectus superpositionis, absque differentialibus aliis. Et hoc erit vel ipse Deus, in quo respectus omnis universaliter unitur: vel aliqua substantia Deo inferior, in qua respectus superpositionis, per differentiam superpositionis, a simplici respectu descendens, particuletur. Et sic patet, quod Papa & Imperator, in quantum homines, habent reduci ad unum: in quantum vero Papa & Imperator, ad aliud: & per hoc patet, ad rationem.

Positis & exclusis erroribus, quibus potissime inni-

innituntur, qui Romani principatus auctoritatem dependere dicunt a Romano Pontifice: redeundum est ad ostendendum veritatem hujus tertiæ quæstionis, quæ a principio discutienda proponebatur: quæ quidem veritas apparebit sufficienter, si sub præfixo principio inquirendo, præfatam auctoritatem immediate dependere a culmine totius entis ostendero, qui Deus est. Et hoc erit ostensum, vel si auctoritas Ecclesiæ removeatur ab illa, cum de alia non sit altercatio: vel si ostensive probetur, a Deo immediate dependere. Quod autem auctoritas Ecclesiæ non sit caussa Imperialis auctoritatis, probatur sic: Illud, quo non existente, aut quo non virtuante, aliud habet totam suam virtutem, non est caussa illius virtutis: Sed Ecclesia non existente, aut non virtuante, Imperium habuit totam suam virtutem. Ergo Ecclesia non est caussa virtutis Imperii, & per consequens, nec auctoritatis, cum idem virtus sit & auctoritas ejus. Sit Ecclesia a, Imperium b, auctoritas sive virtus Imperii c. Si non existente a, c est in b: impossibile est, a esse caussam ejus quod est c esse in b: cum impossibile sit, effectum præcedere causam in esse. Adhuc, si nihil operante a, c est in b: necesse est, a non esse caussam ejus quod est, c esse in b; cum necesse sit ad productionem effectus præoperari caussam, præsertim efficientem, de qua intenditur. Major propositio hujus demonstrationis declarata est in terminis. Minorem Christus & Ecclesia confirmat: Chri-

stus nascendo & moriendo, ut superius dictum est: Ecclesia, cum Paulus in Actibus Apostolorum dicat ad Festum: Ad tribunal Cæsaris sto, ibi me oportet judicari. Cum etiam Angelus Dei Paulo dixerit parum post: Ne timeas Paule, Cæsari te oportet assistere. Et infra iterum Paulus ad Judæos existentes in Italia: Contradicentibus autem Judæis, coactus sum appellare Cæsarem, non quasi gentem meam habens aliqnid accusare, sed ut eruerem animam meam de morte. Quod si Cæsar jam tunc judicandi temporalia non habuisset auctoritatem, nec Christus hoc persuasisset, nec angelus illa verba nunciasset: nec ille qui dicebat, Cupio dissolvi & esse cum Christo, incompetentem judicem appellasset. Si etiam Constantinus auctoritatem non habuisset in patrocinium Ecclesiæ, illa quæ de Imperio deputavit ei, de jure deputare non potuisset. Et sic Ecclesia, illa collatione uteretur injuste: cum Deus velit oblationes esse immaculatas. Juxta illud Levitici: Omnis oblatio, quæ offertur Domino, absque fermento fiet. Quod quidem præceptum, licet ad offerentes faciem habere videatur: nihilominus est per consequens ad recipientes. Stultum enim est credere, Deum velle recipi, quod prohibet exhiberi. Cum etiam in eodem præcipiatur Levitis: Nolite contaminare animas vestras, nec tangatis quicquam eorum, ne immundi sitis. Sed dicere quod Ecclesia abutatur patrimonio sibi deputato, est valde inconveniens: ergo falsum erat illud, ex quo sequebatur.

Am-

Amplius, si Ecclesia virtutem haberet authorizandi Romanum principem, aut haberet a Deo, aut a se, aut ab Imperatore aliquo: aut ab universo mortalium assensu, vel saltem ex illis prævalentium. Nulla est alia rimula, per quam virtus hæc ad Ecclesiam manare potuisset. Sed a nullo istorum habet: Ergo virtutem prædictam non habet. Quod autem a nullo istorum habeat, sic apparet. Nam si a Deo recepisset, hoc fuisset aut per legem divinam, aut per naturalem. Quia quod a natura recipitur, non tamen convertitur. Sed non per naturalem: quia natura non imponit legem, nisi suis effectibus: cum Deus insufficiens esse non possit, ubi sine secundis agentibus aliud in esse producit. Unde cum Ecclesia non sit effectus naturæ, sed Dei dicentis: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et alibi, Opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam: manifestum est, quod ei natura legem non dedit. Sed nec per divinam: Omnis namque divina lex, duorum testamentorum gremio continetur: in quo quidem gremio reperire non possum, temporalium solicitudinem sive curam sacerdotio primo vel novissimo commendatam fuisse. Quinimo invenio, sacerdotes primos ab illa de præcepto remotos, ut patet per ea quæ Deus ad Moysen: & sacerdotes novissimos, per ea quæ Christus ad discipulos. Quam quidem ab eis esse remotam possibile non est, si regiminis temporalis auctoritas a sacerdotio demanaret, cum saltem in authorizando sollicitudo provisionis instaret: & deinde cautela con-

continua, ne authorizatus a tramite rectitudinis deviaret. Quod autem a se non receperit, de facili patet sic: Nihil est quod dare possit, quod non habet. Unde omne agens aliquid, actu esse tale oportet, quale agere intendit: ut habetur in iis quæ de simpliciter ente. Sed constat, quod si Ecclesia sibi dedit illam virtutem, non habebat illam priusquam daret sibi. Et sic dedisset sibi quod non habebat: quod est impossibile. Quod vero ab aliquo Imperatore non receperit, per ea quæ superius manifesta sunt, patet sufficienter. Et quod etiam assensu omnium vel prævalentium non habuerit, quis dubitat? Cum non modo Asiani & Africani omnes: quin etiam major pars Europam colentium hoc abhorreat. Fastidium etenim est, in rebus manifestissimis probationes adducere.

Item: Illud quod est contra naturam alicujus, non est de numero suarum virtutum: cum virtutes uniuscujusque rei consequantur naturam ejus, propter finis adeptionem. Sed virtus authorizandi regnum nostræ mortalitatis, est contra naturam Ecclesiæ: Ergo non est de numero virtutum suarum. Ad evidentiam autem minoris, sciendum, quod natura Ecclesiæ, forma est Ecclesiæ. Nam quamvis natura dicatur de materia & forma, propius tamen dicitur de forma, ut ostensum est in Naturali auditu. Forma autem Ecclesiæ nihil aliud est quam vita Christi tam in dictis quam in factis comprehensa. Vita enim ipsius idea fuit & exemplar militantis Ecclesiæ, præsertim pastorum, maxime hujus

summi,

summi, cujus officium est pascere oves & agnos. Unde ipse in Joanne formam suæ vitæ relinquens: Exemplum, inquit, dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Et specialiter ad Petrum, postquam pastoris officium sibi commisit, ut in eodem habemus: Petre, inquit, sequere me. Sed Christus hujusmodi regimen coram Pilato abnegavit: Regnum, inquit, meum non est de hoc mundo: si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent ut non traderer Judæis: nunc autem regnum meum non est hinc. Quod non sic intelligendum est, ac si Christus, qui Deus est, non sit dominus Regni hujus, cum Psalmista dicat: Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud, & aridam fundaverunt manus ejus. Sed quia, ut exemplar Ecclesiæ regni hujus curam non habebat: velut si aureum sigillum loqueretur de se dicens, Non sum mensura in aliquo genere: quod quidem dictum non habet locum, in quantum est aurum, cum sit metrum in genere metallorum: sed in quantum est quoddam signum receptibile per impressionem. Formale igitur est Ecclesiæ illud idem dicere, illud idem sentire. Oppositum autem dicere vel sentire, contrarium formæ, ut patet: sive naturæ, quod idem est. Ex quo colligitur, quod virtus authorizandi regnum hoc, sit contra naturam Ecclesiæ. Contrarietas enim in opinione vel dicto, sequitur ex contrarietate quæ est in re dicta vel opinata: sicut verum & falsum ab esse rei, vel non esse in oratione causatur, ut doctrina Prædica-

dicamentorum nos docet. Sufficienter igitur per argumenta superiora ducendo ad inconveniens, probatum est auctoritatem Imperii ab Ecclesia minime dependere.

Licet in praecedenti Capitulo ducendo ad inconveniens, ostensum sit, auctoritatem imperii ab auctoritate summi Pontificis non causari: non tamen omnino probatum est, ipsam immediate dependere a Deo, nisi ex consequenti. Consequens enim est, si ab ipso Dei vicario non dependet, quod a Deo dependeat. Et ideo ad perfectam determinationem propositi ostensive probandum est, Imperatorem sive mundi Monarcham immediate se habere ad principem universi, qui Deus est. Ad hujus autem intelligentiam sciendum, quod homo solus in entibus tenet medium corruptibilium & incorruptibilium. Propter quod recte a Philosophis, assimilatur horizonti, qui est medium duorum hemisphaeriorum. Nam homo, si consideretur secundum utramque partem essentialem, scilicet animam & corpus, corruptibilis est: si consideretur tantum secundum unam, scilicet secundum animam, incorruptibilis est. Propter quod bene Philosophus inquit de ipsa, prout incorruptibilis est, in secundo de Anima, cum dixit: Et solum hoc contingit separari, tanquam perpetuum a corruptibili. Si ergo homo medium est quoddam corruptibilium & incorruptibilium, cum omne medium sapiat naturam extremorum: necesse est hominem sapere utramque naturam. Et cum omnis natura ad ultimum quendam finem ordinetur: consequitur, ut hominis duplex finis existat:

ut

ut sicut inter omnia entia solus incorruptibilitatem & corruptibilitatem participat, sic solus inter omnia entia, in duo ultima ordinetur, quorum alterum sit finis ejus, prout corruptibilis: alterum vero, prout incorruptibilis. Duos igitur fines providentia illa inenarrabilis homini proposuit intendendos, beatitudinem scilicet hujus vitæ, quæ in operatione propriæ virtutis consistit, & per terrestrem paradisum figuratur: & beatitudinem vitæ æternæ, quæ consistit in fruitione divini aspectus: ad quam virtus propria ascendere non potest, nisi lumine divino adjuta, quæ per paradisum cœlestem intelligi datur. Ad has quidem beatitudines, velut ad diversas conclusiones, per diversa media venire oportet. Nam ad primam, per Philosophica documenta venimus, dummodo illa sequamur, secundum virtutes morales & intellectuales operando. Ad secundam vero, per documenta spiritualia, quæ humanam rationem transcendit, dummodo illa sequamur, secundum virtutes Theologicas operando, fidem scilicet, spem & charitatem. Has igitur conclusiones & media, licet ostensa sint nobis hæc ab humana ratione, quæ per philosophos tota nobis innotuit: hæc a Spiritu Sancto, qui per Prophetas & Hagiographos, qui per coæternum sibi Dei filium JESUM CHRISTUM, & per ejus discipulos, supernaturalem veritatem ac nobis necessariam revelavit, humana cupiditas prostergaret, nisi homines tanquam equi, sua bestialitate vagantes, in chamo & fræno compescerentur in via. Propter quod opus fuit homini,

mini, duplici directivo, secundum duplicem finem: scilicet summo Pontifice, qui secundum revelata humanum genus produceret ad vitam æternam: & Imperatore, qui secundum Philosophica documenta genus humanum ad temporalem felicitatem dirigeret. Et cum ad hunc portum vel nulli, vel pauci, & ii cum difficultate nimia pervenire possint, nisi sedatis fluctibus blandæ cupiditatis, genus humanum liberum in pacis tranquillitate quiescat. Hoc signum est illud, ad quod maxime debet intendere curator orbis, qui dicitur Romanus princeps, ut scilicet in areola mortalium libere cum pace vivatur. Cumque dispositio mundi hujus, dispositionem inhærentem cœlorum circumiationi sequatur, necesse est ad hoc ut utilia documenta libertatis & pacis commode locis & temporibus applicentur, ista dispensari ab illo curatore qui totalem cœlorum dispositionem præsentialiter intuetur. Hic autem est solus ille, qui hanc præordinavit; ut per ipsam ipse providens suis ordinibus quæque connecteret. Quod si ita est, solus eligit Deus, solus ipse confirmat; cum superiorem non habeat. Ex quo haberi potest ulterius, quod nec isti qui nunc, nec alii cujuscunque modi dicti sunt Electores, sic dicendi sunt: quin potius denunciatores divinæ prudentiæ sunt habendi. Unde fit, quod aliquando patiantur dissidium, quibus denunciandi dignitas est indulta: vel quia omnes, vel quia quidam eorum, nebula cupiditatis obtenebrati, divinæ dispensationis faciem non discernunt. Sic ergo patet,

patet, quod auctoritas temporalis Monarchæ, sine ullo medio, in ipsum de fonte universalis auctoritatis descendit. Qui quidem fons in arce suæ simplicitatis unitus, in multiplices alveos influit, ex abundantia bonitatis divinæ. Et jam satis videor metam attigisse propositam. Enucleata namque veritas est quæstionis illius, qua quærebatur, utrum ad bene esse mundi necessarium esset Monarchiæ officium? ac illius, qua quærebatur, an Romanus populus de jure Imperium sibi adsciverit? nec non illius ultimæ, qua quærebatur, an Monarchæ auctoritas a Deo, vel ab alio dependeret immediate? Quæ quidem veritas ultimæ quæstionis non sic stricte recipienda est, ut Romanus princeps in aliquo Romano Pontifici non subjaceat: cum mortalis ista fœlicitas quodammodo ad immortalem fœlicitatem ordinetur. Illa igitur reverentia Cæsar utatur ad Petrum, qua primogenitus filius debet uti ad patrem: ut luce paternæ gratiæ illustratus, virtuosius orbem terræ irradiet. Cui ab illo solo præfectus est, qui est omnium spiritualium & temporalium gubernator.

F I N I S.

